

P.F. Suhm som dansk Ossian-pioner i 1771

Af Flemming Lundgreen-Nielsen

P.F. Suhm (1728-98), in his life-time a celebrated Danish national historian, was a pioneer in translating selected sections from the Ossian poems dealing with the Scottish belief in the ghosts of deceased forefathers. They were included in his Danish language monograph *On Odin and Heathen Mythology and Cult of Scandinavia* from 1771, his source being *The Works of Ossian*, vols 1-2, 1765. Suhm was one of the few Danish academics at the time who read English, and his comprehensive footnotes facilitate the checking of his renditions. Also his preparatory reading of major English language works about British and North European paganism before the appearance of the Ossian texts are tracked by means of printed reference lists in his numerous earlier historical volumes. Suhm's reliance on retelling or at least listing all possible historical sources combined with a lack of source criticism was rejected after his demise, so later scholarly evaluations of his achievements as a historian are scarce. Although Suhm thus soon was overshadowed by new theories and practical methods, his volume on Odin from Norse mythology was studied by poets even two or three decades into Danish literary romanticism of the 19th century.

Forudsætningerne

De Ossian-digte, der uventet dukkede op på gælisk¹ og i engelsk oversættelse ved skotten James Macpherson (1736-96) udkom på tryk i årene 1760-73, blev mode i europæisk litteratur, indtil interessen for dem løjede af op mod midten af det 19. århundrede. Umiddelbart betog den særprægede stil og elegisk-melankolske holdning både digtere og læsere. På kontinentet ikke mindst, fordi Ossian-læsning indgik med eksempler (oversat til tysk prosa) i den fortvivlede Werthers sidste tid før selvmordet i Goethes bestseller-roman fra 1774, og fordi det var kendt, at digtene beundredes af Napoleon Bonaparte (i Melchiorre Cesarottis italienske oversættelse til 11-staversers blankvers, I-IV, 1774).

I Storbritannien forholdt man sig dog med den irske historiker Charles O'Connor (1710-91) og den engelske kritiker Samuel Johnson (1709-84) i spidsen skeptisk afvisende over for Macpherson.² Mange så simpelthen

---

1 Ordet kan på engelsk staves både *Gaelic* og *Galic*.

2 O'Connor protesterede umisforståeligt i *Some Remarks on Mr. Mac Pherson's Translation of Fingal and Temora* i 1766-optrykket af sit værk *Dissertations on the Ancient History of Ireland* fra 1753. Samuel Johnson ytrede sig kortfattet, roligt og klart om emnet i bogen *A Journey to the Western Islands of Scotland*, 1775 (s. 187-193 / 267-277). Han så sagen som »Caledonian bigotry« (s. 191 / 274). Uden overhovedet at nævne navnet James Macpherson talte Johnson om »the father of Ossian« (s. 189 / 271) og om en »editor, or author« (s. 191 / 274), der demonstrerede, at »stubborn audacity is the last refuge of guilt« (s. 190 / 274). Johnsons konklusion var: »If we know little of the ancient Highlanders, let us not fill the vacuity with Ossian« (s. 193 / 277). Johnson skotskfødte sekretær James Boswell (1740-95) havde i 1773 deltaget i hans opdagelsesrejse. Samuel Johnsons førsteudgave kom i flere oplag samme år med afvigende sidetal, derfor de dobbelte sidehenvisninger.

hans tekst som et litterært bedrageri (»fraud; forgery; falsehood«). Man indvendte også, at ingen kendte til Ossian, før Macpherson præsenterede ham (endda med et væld af nævenyttige fodnoter³). Trods opfordringer fremlagde Macpherson ikke de gælske originalversioner, som han hævdede at eje.⁴ Striden, der opstod om »authenticity« eller ej, er enestående i verdenslitteraturhistorien ved omgående at gøre Ossians prosadigtninger til en feberagtig succes.

Bibliografien er kompliceret. Hugh Blair (1718-1800), højkirkelig præst og velanskrevet professor i retorik og belles-lettres ved universitetet i Edinburgh, hørte om James Macphersons fund og stiftede bekendtskab med ham, hvorefter han gik ind for teksternes historiske ægthed og trådte til som udgiver, om end anonymt.

Det begyndte med 3 enkeltbind: *Fragments of Ancient Poetry, Collected in the Highlands of Scotland, and Translated from the Galic or Erse Language*, 1760,⁵ *Fingal, An Ancient Epic Poem In Six Books: Together with Several Other Poems, composed by Ossian the Son of Fingal*, 1762,⁶ og *Temora, An Ancient Epic Poem In Eight Books, Together with several other Poems, composed by Ossian, the Son of Fingal*, 1763.⁷ De to sidste var udstyret med hver en lille anonym dissertation om indholdet. I 1763 udsendtes ligeledes anonymt en separat pjece på 75 sider med titlen A

-
- 3 James Macpherson har fx i 1765-udgaven sammenholdt Ossian med Homers epik 61 gange, sporadisk endda med citater af Alexander Pope's engelske oversættelse 1715-26 (i parrimede 5-fodsjamber). Også steder af Vergils *Æneide* inddrages af Macpherson, skønt i mindre antal. Sammenlagt rejste det mistanker hos tvivlerne.
  - 4 I *Temora*, 1763, bragtes dog en gælsk sprogprøve, se her fodnotetekst 7. Og ved sin død i 1796 havde Macpherson testamenteret £1000 til offentliggørelse af efterladt gælsk materiale. Det resulterede i udgaven *The Poems of Ossian, in the Original Gaelic, with a Literal Translation into Latin by the late Robert Macfarlan, A.M. together with a Dissertation on the Authenticity of the Poems, by Sir John Sinclair, Bart*, 1807. Her var den gælske tekst trykt på venstresider med lige sidetal synkront med en nylatinsk oversættelse på højresider med ulige sidetal. Noter og afhandlinger var på engelsk. Værkets 3 bind omfattede i alt 1472 tryksider. AM /MA = universitetsgraden Master of Arts; Bart = Baronet, den højeste britiske lavadelstitel (som var arvelig for ældste søn).
  - 5 Dette første bind udkom i 1760 i to oplag, begge uden James Macphersons navn og med et anonymt forord på 6 sider (skrevet af Blair). Bindet talte blot 70 (små) oktavsider med 15 korte og usammenhængende Ossian-digte, som der blot er 8 udgiver-fodnoter til.
  - 6 Dette andet bind kom ligeledes i to oplag med samme trykkeår (selvom det ene reelt forelå i 1761). Fra nu af bringes navnet James Macpherson på titelbladene som oversætter. Bindet indeholder 270 sider Ossian-digte.
  - 7 Dette tredje bind indeholder Ossian-digte på 247 sider, hvor de sidste 19 gengiver noget af den påståede gælske originaltekst fra det 3. århundrede. Formatet var en statelig kvart, men bogen oplevede kun ét oplag. Nogle sagkyndige mente, at de gælske verslinjer var nyoversat fra Macphersons engelske tekster af denne selv.

Critical Dissertation on the Poems of Ossian, the Son of Fingal, hvor et usigneret forord meddelte, at det drejede sig om forelæsninger holdt ved universitetet i Edinburgh, som tilhørere havde ønsket offentliggjort. Disse 3 oplysende tekster er skrevet af Hugh Blair.

Næste runde var en samlet bearbejdet udgave ved James Macpherson under titlen *The Works of Ossian, the Son of Fingal*, I-II, 1765, som inkluderer Blairs afhandling fra 1763-pjecen (II, s. 311-460), med hans navn nu tydeligt meddelt her foruden på bind II's titelblad. Dette er den tekst, Suhm har benyttet.

Den tredje og definitive version blev *The Poems of Ossian*, I-II, med undertitlen *A new Edition, Carefully corrected, and greatly improved*, 1773, »overseen« (overvåget; gennemset) af James Macpherson. En usigneret fortale dateret 15. august dette år arbejder med, at Ossian-digtene er blevet til ved hjælp af en »Author«, en »Translator« og en »Writer«, men det er – måske bevidst – uklart, om udsagnene gælder én og samme person. En vending om oversætterens forbedrede sprogbeherskelse, siden han begyndte kun 24 år gammel i 1760 (s. v), passer med Macphersons fødeår 1736. De enkelte digte er nu ordnet historisk-kronologisk i de perioder, de handler om, og må, står der, herefter fremtidigt skøtte sig selv. Det forsikres dog, at de også i oversættelser til fremmede sprog bevarer deres medfødte »simplicity and energy« (s. xiii). Blairs afhandling fra 1763 og 1765 er ligeledes med her. Denne udgave har Suhm aldrig brugt.

James Macpherson indstillede efter 1773 sin omstridte offentlige skribentkarriere, blev britisk statsembedsmand og fungerede som medlem af Underhuset i London fra 1780 til sin død i 1796, 59 år gammel. Han blev – for egen regning – bisat i Poets Corner i Westminster Abbey.

Ossian i Danmark

I Danmark blev Ossian-digtene i praksis kendt via tyskerne Fr. G. Klopstock (1724-1803), kongelig dansk digterstipendiat fra 1750 og livet ud, bosat i Danmark til 1770, og kritikeren og filosofen J.G. Herder (1744-1803).

En dansksproget iværksætter er det store nye digternavn Johannes Ewald (1743-81). Den 1. september 1769 skriver Ewald til den tyskfødte københavnerboghandler Johan Gottlib Rothe (1730-1824), at han er nysgerrig efter at se en pjece, som er »oversatt eller forfattet af en ved Navn Osian«, oversættelsen er på tysk, men originalen siges at være »et Digt

af en gammel Skottisk Barder« (SS IV, 1919, s. 341).⁸ På Klopstocks opfordring planlagde Ewald en ekspedition til Skotland for at oplede yderligere Ossian-digte, men initiativet blev opgivet, da grev J.H.E. Bernstorff (1712-72), begges høje beskytter, i 1770 måtte vige som førende dansk statsmand for J. Fr. Struensee. Ved at have lært sig engelsk til formålet havde Ewald dog i Shakespeare og Ossian fundet et »bundløst Væld af Digterrigdom« (SS III, 1916, s. 248), resulterende i prosasørgespillet *Rolf Krage*, trykt i 1770, men aldrig opført. Det forenede en morale om hedensk hirdmandstroskab med moderne følsomhedspsykologi.⁹ I et brev til den velhavende og velkendt gavmilde historiker P.F. Suhm 30. oktober 1780 beder Ewald om et eksemplar af hans egne og kollegaen Gerhard Schønings nationalhistoriske skrifter (SS IV, s. 375-376). Men 4½ måned senere var Ewald død, fysisk nedslidt som 37-årig.

Danske oversættelser af Ossian-tekster på tryk er dog forsinkede. Få danskere havde dengang egen kontakt med England. Rejsen dertil over sø og land var besværlig, og kendskab til engelsk sprog rangerede ikke højt, så uoversat engelsk skønlitteratur læste danskere i tyske eller franske oversættelser.

Anonymt lagde P.N. Nyegaard (1745-99), en ven af den unge litterat Knud Lyne Rahbek (1760-1830), ud i Ewald-kredsens *Det almindelige Danske Bibliothek. Et Maanedes-Skrift* med »Selmas Sang« i hæfte 6 for juni 1778 (s. 32-44) og med »Lathmon« i hæfte 9 for september samme år (s. 23-39), begge på prosa. C.H. Pram (1756-1821) forsøgte sig med »Calthon and Colmal« i *Samling af Oversættelser i Prosa til Nytte og Fornøielse*, I, 1788 (udgivet sammen med Ditlov Flindt Staal, 1770-1843).¹⁰

Tilstræbt komplette prosaoversættelser udkom ved Andr. Chr. Alstrup (1763-1821) i 1790-91 og ved Steen Steensen Blicher (1782-1848) i 1807-

---

8 Det drejer sig nok enten om en oversættelse af *Fragments* ved J.A. Engelbrecht i 1763 eller af *Fingal* ved A. Wittenberg i 1764, begge på prosa og trykt i Hamburg. Derimod protesterede J.G. Herder imod en Ossian-oversættelse i tre bind 1768-69 ved Michael Denis (1729-1800), fordi den var holdt i Klopstockske tyske heksametre (jf. Herder i *Von deutscher Art und Kunst. Einige fliegende Blätter*, 1773, s. 4-7).

9 Flemming Lundgreen-Nielsen: »Mulm og Skræk og Kamp og Død. Johs. Ewalds 'Rolf Krage'«, i *Danske Studier*, 1969, s. 5-19.

10 Prams oversættelse er ikke optrykt i hans *Udvalgte digteriske Arbejder*, ved K.L. Rahbek, I-VI, 1824-29. Hans festspil *Frøde og Fingal*, et heroisk drama i 5 akter på blankvers, skrevet på bestilling til kronprins Frederiks indtog i København med sin brud 14. september 1790, er dog i fortalen inde på mulige forbindelser mellem danske konger fra Saxo og helte hos Ossian med henvisninger til Suhms historieforskning (Rahbeks Pram-udgave, III, 1826, s. 129-132). Festforestillingen 16. september 1790 var ikke nogen succes, og stykket henlagdes efter endnu 3 opførelser 17. og 20. september samt 4. november samme år.

09, begge gange oversat fra engelsk i to bind med samme titel: *Ossians Digte*. Desuden var emnet genstand for en 20 siders disputats på nylatin, *Dissertatio de sublimitate Ossianis*, København 1783, af Frid. Hanssen. Ved sin tidlige død skal digteren Hans Wilhelm Riber (1760-96) have efterladt sig en ufuldført Ossian-oversættelse, planlagt sammen med Chr. Olufsen (1763-1827) og – forgæves – budt i subskription i 1789. Conrad Malthes Bruun (1775-1826) offentliggjorde i *Samleren, et Maanedsskrift*, 1794-97, enkeltafsnit af Ossian både i vers og på prosa med optryk på 72 sider i sine *Poetiske Forsøg*, II, 1798, og efterlod sig ligeledes utrykt Ossian-materiale.¹¹

Den nyeste danske oversættelse ved F.L. Mynster (1811-85), en søn af lægen O.H. Mynster (og nevø af biskop J.P. Mynster), på (senromantiske) enderimede vers kom med en prøve på 1. sang af »Fingal« i M.A. Goldschmidts tidsskrift *Nord og Syd*, VI, 1849, s. 5-27, fulgt op i 1850 af bogen *Digte af Ossian*. En 2. udgave 1876 var forøget med frontispice (en formindsket gengivelse af Clemens' spejlvendte kobberstik efter Abildgaards maleri fra ca. 1782 af den blinde Ossian syngende sit dødskvad) samt en Ossian-sangmelodi i hyperæolisk toneart. Blichers oversættelse blev genudgivet i Det danske Sprog- og Litteraturselskabs Steen Steensen Blichers *Samlede Skrifter* som bind I-II, 1920, ved Henrik Ussing (nytrykt i fraktur¹²).

Tilstedeværelsen i Danmark af Saxo (som forelå på dansk i 1575 og 1752) og den omhyggelige udforskning af norrøne kilder i det 17. århundrede var to årsager til, at der ikke fandtes et tomrum, som kunne fyldes med Ossian-sange. Ossian blev ligesom hyrdeidyllerne af den svejtser-tyske digter Salomon Gessner (1730-88) omkring midten af det 18. århundrede en pikant mellemret for de danske læsere, ikke meget mere. Ossian slog dog kunstnerisk stærkere an hos danske malere og tegnere fra 1780'erne til 1830'erne.

Ossians ry

Debatten om Ossian-digtene er næppe endeligt afgjort. De blev – vistnok oprindeligt til James Macphersons overraskelse – populære som en

11 Per Stig Møller: *Malte-Bruns litterære kritik og dens plads i transformationsprocessen mellem klassicisme og romantik i fransk litteraturhistorie 1800-1826*, 1973, s. 88-93.

12 Alle danske Ossian-oversættelser er således trykt med fraktursats, en skriftart, som de færreste nu om stunder frivilligt vælger at tumle med. Et Blicher-udvalg i 4 bind fra 1982 indeholder dog en halv snes sider fra hans Ossian-oversættelse nysat i antikva-skrift.

sensationel opdagelse af et epos om en hidtil ukendt keltisk skotsk-irsk hedensk oldtid, der også inddrog hedenske helte fra Danmark, Norge og Sverige. Begejstringen for Ossian-teksternes historiske vidnesbyrd blev senere dæmpet til, at det – måske – drejer sig om optegnelser af mundtligt overleverede sagn på gælisk, der af Macpherson er nedskrevet og derpå oversat til engelsk og nok også ret omfattende udvidet på et rytmisk prosasprog, beslægtet med især gengivelsen af Det Gamle Testamente i King James-bibeloversættelsen fra 1611.

Macphersons kendskab til gælisk sprog stak næppe dybt, men hans engelske stilideal levede op til, hvad mange læsere trængte til og ønskede. Kritikeren Hugh Blair fastslår, at »Ossian is perhaps the only poet who never relaxes, or lets himself down into the light and amusing strain«, og fortsætter: »He moves perpetually in the high region of the grand and pathetick. One key note is struck at the beginning, and supported to the end« (1765, II, s. 349). Det tilslutter oversætteren James Macpherson sig: hele digtningen er »in a lyric measure« (i lyrisk-rytmisk takt) og fremkalder en karakteristisk »melancholy air« (1765, I, s. 357, fodnote *). Han tilføjer (sammesteds) om barden: »If ever he composed any thing of a merry turn it is long since lost«, og det er ikke muligt, at Ossian skulle have beskæftiget sig stort med »cheerful composition« (at digte noget lystigt; sammesteds). Moralen er for Macpherson, at sådan gør man varigst indtryk på menneskesind generation efter generation. Hugh Blair fremhæver samtidig, at modstykket til Ossian er Homer, hvis »machinery is always lively and amusing; but far from being always supported with proper dignity« (1765, II, s. 375).

P.F. Suhms viden om irsk-skotsk oldtid før Ossian-digtene

Nationalhistorikeren Peter Friderich Suhm (1728-98) gav sig mellem sit møde med den første samlede engelske Ossian-tekst 1765 og sin udgivelse af monografien *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden*, 1771, til at studere den angiveligt skotske hedenske skjald.

Suhm var dog langt fra ukyndig i det nordvesteuropæiske øriges tidligere historie. Hvad han i faglitteratur før 1765 med sikkerhed har kunnet læse, fremgår af to litteraturlister. Den ene står i 1771 foran i *Om Odin* på 4 upaginerede sider som »Fortegnelse over de Bøgger og Skribenter og deres Editioner, som i dette Værk anføres, og som ei i de tvende forrige ere anførte«, omfattende 116 titler og 2 utrykte manuskripter (»Eigla« med

Egils saga, »Rimbeigla« med kalenderudregninger, computus og astronomi). Den anden er et fællesindeks for *Om Odin* og fire andre forberedende historiske bind af Suhm, som denne regner for ét sammenhængende arbejde.¹³ Under titlen »Register over de mærkværdige Ting og Navne i dette Værk« fylder det 180 nypaginerede tospaltede sider i kvart, der er anbragt bag i det sidst udkomne bind af de fem, *Historie om de fra Norden Udvandrede Folk*, II, 1773. Suhm har således ikke haft dette register ved hånden, da han 2 år tidligere udsendte *Om Odin*, så interessant er i det blot titler ældre end 1771; nogle af dem nævnes i andre af hans enkeltbind. Suhms samlede produktion alene som danmarkshistoriker tæller 14.047 tryksider¹⁴ og er på godt og ondt præget af, at han var en velstillet privat forsker uden problemer med forbrug af arbejdstimer eller sidetal.¹⁵

Det fremgår af Suhms særdeles omhyggelige noteapparat i *Om Odin*, at størstedelen af hans tolkninger og ræsonnementer hviler på et nøje studium af kilderne Saxo og Snorre, hvortil kommer gude- og heltekvad i den *Ældre Edda* samt den islandske sagalitteratur. Hans læsning af forskning på englandshistoriske tekster har ikke bidraget meget til hans helhedssyn, men viser ham som velorienteret. Han mener generelt, at britisk forskning på nylatin og på engelsk er uovertruffen i Europa. I sin afhandling *Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Historie* for Videnskabernes Selskab i 1763 lovpriser han især englændernes lyst til og glæde over at fremme al videnskabelighed ned i de mindste detaljer, hvad der også ses af deres grundighed og fuldkommenhed i historieskrivning og filologi (*Skrifter, som udi det Kiøbenhavnse Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1761, 1762, 1763 og 1764*, København: Det Kongelige Wäsenhuus, IX, 1765, s. 5 og 9). Dette oplæg på 50 tætrykte sider kender imidlertid ikke noget til Ossian. Han føjes først ind i det af Suhm overvågede optryk af teksten i 1792 (se her s. 126-127).

De værker, der beskriver tiden før Ossian-sangenets tilsynekomst 1760 ff., behandles i det følgende kronologisk ud fra de udgivelsesår, der står i Suhms trykte litteraturlister.

13 Disse 5 forberedende bind tæller ca. 2.025 tryksider. Suhm regner med læsere, der har god tid og stor appetit på at lære.

14 Hans Ellekilde, »Historikeren Peter Frederik Suhm«, *Søllerødbogen 1957*, III. række, hæfte 3, Søllerød: Mogens Funchs Boghandel, 1957, s. 131.

15 Efter sin tilbagekomst i juni 1765 fra et 15-årigt ophold i Norge foretog Suhm kun en eneste udlandsrejse (til Slesvig-Holsten og Hamburg i sommeren 1767), men blev ellers i København med fast sommerophold på en beskeden lystgård i Øverød erhvervet ca. 1768 (nedrevet 1959).

Den almene baggrund for fornemmelsen af de britiske øers oldtid er iagttagelser af og kendskab til monumenter, hvoraf det største og mest imponerende er det til dato bevarede kredsformede Stonehenge fra ca. 3.000 f.Kr. i Wiltshire, England.

Martin Martin (?-1718), en skotsk akademiker, der var opvokset med gælisk sprog, udsendte fra London i 1703 værket *A Description of the Western Islands of Scotland*, hvis »very much Corrected« 2. udgave (på 423 sider) fra 1716 står i Suhms litteraturliste til *Om Odin*. På de Ydre Hebrider (nordboernes Suderøer) finder Martin adskillige stenkredse (s. 219-220), »several great and small Circles of Stones« (s. 270), som han senere kalder »Places design'd to offer Sacrifice in time of Pagan Idolatry; and for this reason the People called them the antient Temples of the Gods« (s. 365). Han taler også om »the Chief Druid or Priest« (s. 9) og benytter ofte lokal overtro og egnshistoriske sagn. Hans bog leverer til *Om Odin* en »Berg-Skottisk« (højlandsk-skotsk) form af gudenavnet Thor, nemlig *Toron* (Suhm, s. 140, fodnote 4), hvorimod ordet »Druide« benyttes meget lidt af Suhm (se dog hans s. 37 og 348).

Om Odins litteraturliste attesterer også Suhms kendskab til en historisk vejviser skrevet af englænderen John Leland (ca. 1503-52). Hans efterladte papirer (der alle er på nylatin) blev dog først udgivet af Thomas Hearne (1678-1735) i 6 bind som *Joannis Lelandi antiquarii de rebus Britannicis collectanea*, Oxford, 1715. De rummer talrige notater om forskellige britiske lokalkulturer i 1530'erne og 40'erne. Specielt var det sagnkongen Arthur og mulige levninger fra hans tid, der fascinerede Leland – indtil han mistede forstandens brug ved et slagtilfælde i 1550. Suhm udnytter ham vedrørende det engelske stednavn Wansdike med alternativet Wodenesdike, der kan være en Odin-mindelse (s. 55-56, fodnote 68). Lelands henvisning til Winchester-benediktinermunken Thomas Rudbornes *Historia Major* fra midten af det 15. århundrede er Suhm sammesteds også bekendt med.

På Suhms upaginerede litteraturliste til hans bog *Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse*, 1770, står tre titler af William Camden (1551-1623): *Remains* i kvartformat, London 1614, det eneste, han skrev på engelsk, og to folio-bøger på nylatin, *Anglica*, Frankfurt 1603, og hovedværket *Britannia* i udgaver fra London, 1697¹⁶ og 1753. I *Om Odin* henvises til *Ang-*

---

16 En Camden-tekst med engelsk oversættelse af Edmund Gibson (1669-1748) udkom i London 1695, så Suhms årstal er muligvis en fejlhuskning.

lica (s. 80, fodnote 7; s. 145, fodnote 32) og til *Britannia* (s. 55, fodnote 66; s. 146, fodnote 33) vedrørende ældre belæg for nogle detaljer.

I *Om Odin* anføres også *Itinerarium Curiosum. Or, An Account of the Antiquity and Remarkable Curiositys In Nature or Art. Observed in Travels thro' Great Brittan*, 1724, 198 sider i folio, forfattet af William Stukeley (1687-1765). Han var anglikansk præst og en arkæologisk forsker, der personligt opsøgte og beskrev 100 oldhistoriske lokaliteter i stedet for at stole på den da eksisterende faglitteratur herom (hvad der samtidig gav ham motion, der lindrede hans podagra). Hans tekst medtager blandt andet helt kortfattet de gamle kategorier druider og barder (førkristne præster og digtere), og han anser keltisk kultur i Storbritannien for at være ældre end den romerske, som man ellers finder rester af.¹⁷ Suhm henviser til hans datering af Wansdike (Wansdyke, syd for Bristol) som et britansk stednavn fra før romertiden i England, hvad Suhm – og moderne forskning – dog ikke antager (Suhm, s. 55, fodnote 67).¹⁸ Stukeley, der yndede at kalde sig selv en druide, var i øvrigt blandt de første til metodisk at udforske Stonehenge-monumentet.

Thomas Innes (1662-1744), katolsk præst og historiker, står for værket *A Critical Essay on the Ancient Inhabitants of the Northern Parts of Britain, or Scotland, Containing an Account of the Romans, of the Britains Betwixt the Walls, of the Caledonians or Picts, and Particularly of the Scots*, 1729, I-II, der inklusive Preface omfatter 890 sider (kontinuerligt pagineret).¹⁹ Af betydning er Innes' omtale af »the uncertain and fabulous relations of bards, a set of illiterate men, in ancient times« (s. 123), fordi disse behandler bedrifter, der af både gamle og nye skribenter stemples som styret af »passion and interest« (s. 124), altså lidenskab og egoisme,

17 Stukeleys værk er meget bedre kendt i en 2. udgave i 1776 »With Large Additions«, hvor det i kraft af yderligere 100 historiske steder med illustrationer var forøget med hele 343 nye foliosider til i alt 541. Men selv i udvidelsen er der meget lidt om den keltiske religion, et emne, Stukeley ellers havde holdt foredrag om i The Society of Antiquaries grundlagt i London 1751 (som han var sekretær for). Han så druiderne som præster i forlængelse af patriarken Abraham og som dygtige medicinere og afviste, at de skulle have været hedenske afgudsdyrkere. Andre tidligere værker af Stukeley kunne dog have givet Suhm mere viden om druiderne.

18 Et meget ældre vidnesbyrd fra omkring 990 e.Kr. i en *Historia major*, skrevet af den engelske St. Alban-munk Matthæus Paris (1200-59) og trykt i to bind udsendt som ét i London 1683-86 af William Watts, underkender Suhm sammesteds.

19 Suhm anfører »Innes Essai on the ancient inhabitants of Scotland 8vo. 2 tom. London 1729« i sin upaginerede litteraturliste til bogen *Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed, som en Indledning til de Nordiske Folkes i Særdeleshed*, 1769, jf. hans ræsonnementer dér på s. 323-325.

og er upålidelige (»uncertain«). Lærde historikeres brug af disse »accounts« må sædvanligvis fordømmes, eftersom de bygger på opdigtede eller forfalskede kilder (»forgery«, s. 301). I sit bind II gennemgår Innes forholdet mellem druider, barder og Vates (»*Druids, Bards, Vaidis*«, s. 464). Druider vogter over for kristne på »the secret of their profane mysteries« (s. 450) og er »the magicians of these times« (s. 452), endda »truly« (s. 464), og Vates er nærmest forfatningsjurister, mens barderne fortæller om noget menneskeligt, der påstås virkeligt at være sket. Gennemgående er Innes optaget af alfabeter og skriftlighed i forskellige perioder, og ved »antiquities« og »historical monuments« forstår han hyppigst bøger og skriftnedfældede tekster (dokumenter, skøder, forfatningsret, kongerækker og genealogier), men hverken bygninger eller offersteder. Her signaleres et tomrum, som senere James Macphersons Ossian-tekster kan hjælpe til at udfylde.

John Macpherson (1710-65), skotsk præst og oldhistoriker i Slate (Sleat) på sydspidsen af Isle of Skye, har forfattet værket *Critical Dissertations on the Origin, Antiquities, Language, Government, Manners, and Religion, of the Antient Caledonians, their Posterity, the Picts, and British and Irish Scots*, 1768.²⁰ Han bringer et udvalgt oversat afsnit fra Liber XV Cap. 9 af den senromerske historiker Ammianus Marcellinus (s. 183-184²¹), der fastslår, at oldtidens skotter var civiliserede vesteuropæiske keltere. En fodnote * følger dette op med den latinske originaltekst fra 380'erne e.Kr.²² I sin Dissertation nr. XIV forklarer John Macpherson årsagen til, at Ossian og de andre gamle skotske barder ikke behandlede

---

20 John Macpherson, også i samtiden kaldet den lærde, havde en søn af samme navn (1745-1821), der i 1768 udgav hans efterladte, men færdige hovedværk på 353 sider, forudgået af 32 sider med en dedikation og en fortale med gentagelse af faderens kritik af O'Connor. Det er velorienteret i irsk og skotsk oldpoesi og derfor nævnt i to fodnoter i Gerhard Schønings *Norges Riiges Historie. Første Deel, indeholdende Riigets ældste Historie fra dets Begyndelse til Harald Haarfagers Tiider*, 1771, s. 450, fodnote z og a. Selv om Schønning var bosat i Sorø som professor fra 1765, kan Suhm glimrende fra København have drøftet John Macphersons bog med ham før udgivelsen af *Om Odin*, 1771. De to arbejdede tæt og tillidsfuldt sammen lige fra 1751 til Schønings død i 1780. Sidetallene til John Macphersons bog går på den i Dublin trykte tekst. En tekst trykt i London samme år har en anden sats, hvorved sidetallet ændres, så fx s. 183 bliver til s. 201. Gerhard Schønings henvisninger nævnt i forrige fodnotetekst gælder London-udgaven.

21 Sidetallene til John Macphersons bog går på den i Dublin trykte tekst. En tekst trykt i London samme år har en anden sats, hvorved sidetallet ændres, så fx s. 183 bliver til s. 201. Gerhard Schønings henvisninger nævnt i forrige fodnotetekst gælder London-udgaven.

22 Hugh Blair har dog allerede leveret dette senantikke latinske citat i Ossian 1765, II, s. 334, fodnote * (i en gentagelse fra sin egen anonyme pjece om Ossian i 1763, s. 12, fodnote †).

religiøse emner: »Though all the Celtic nations were in a manner full of Gods and superstition, their Bards could not employ their genius in the service of any divinity without going out of their own proper sphere« (s. 188-189), for det stof tog Vates sig af, som var en anden instans af højere rang og af helligt væsen (dvs. seere, profeter). I hans Dissertation nr. XVII (s. 285-303) omtales de kredsformede templer, som de lokale beboere på de nordskotske Ydre Hebrider kaldte »Druidical houses« (s. 286). I øvrigt tror John Macpherson på Ossians historiske ægthed som »the true language of natural and sublime genius« (s. 196) og respekterer Hugh Blairs vurderinger (s. 198, fodnote †). Efter den lærde John Macphersons død i 1765 har hans udgivende søn på s. 75 tilføjet en 20 linjer lang fodnote * med en utvetydig afvisning af O'Conors Ossian-kritik fra 1766.

Disse værker fra Suhms trykte litteraturlister har forsynet ham med et grundlag, som han har taget for selvfølgeligt, rigtigt og frugtbart, og det har bekræftet ham i, at Ossian-sangene godt kunne være pålidelige vidnesbyrd om gammelt helteliv i Storbritannien.

Dette var i alle tilfælde, hvad også de to primære Ossian-udgivere troede og hævdede. Oversætteren, forfatteren og skribenten James Macpherson erklærer i en lang fodnote * (1765, II, s. 181) til den tekst, der på godt og ondt gjorde ham berømt, om sine egne kommentarer, at det er »more my business to explain, than to examine, critically, the works of Ossian«,²³ for som »the person best acquainted with them« er de hans »province« (specialitet; område; 'hjemmebane'). Dog bemærker han, at de regler (»precepts«), som Aristoteles uddrog fra Homers epik, ikke nødvendigvis gælder en keltisk bards måde at digte på. Forskellige nationer har »different manners« (s. 182), så den græske og den keltiske genius var totalt forskellige (»extremely dissimilar«) vedrørende »the *minutiæ*« (alle de små enkeltheder), selvom episke digte har visse fællesregler, der er »natural« og »universal«. Dette skal konkret undskyldes, at Ossian begynder

---

23 Tilsvarende anfører Suhm i den upaginerede fortale til *Om Odin*, 1771, at han har afstået fra en ahistorisk systematisering af det gamle mytestof og ladet sig nøje med »mere at fortælle, end at undersøge« på de mørke og vanskelige steder. Som eksempel på den perfekteste lærdom peger Suhm her på forskerne Thomas Bartholin Thomæ Filius (1659-90) og dennes islandske amanuensis Árni Magnússon (1663-1730). I en kort »Fortale« til bind I, 1782, af sin egentlige Danmarkshistorie meddeler Suhm, at ud fra idealer som Herodot og Snorre vil han »fortælle mere og dømme mindre, gjøre eet Heelt af det alt sammen, og indflette, saavidt mueligt, de faae Betragtninger i Historien selv, og lade dem saa at sige, fødes af Tingene« (s.)(2v). Han indrømmer samtidig, at »de første Sider i denne Historie ere ikke skrevne i en fortællende, men undersøgende Stil« på grund af de nye oplysninger, han har indhentet om »disse ældste Tider« og placeret som fodnoter ( ) (3v).

digtet »Temora«, Book VIII, med et sammenlignende billede (»simile«) af et nøje beskrevet nordisk fjeldlandskab med sne og is for at formidle indtrykket af, hvorledes en hær i felten i ubevægelig stilhed afventer sin leders og konges ankomst til et nært forestående slag (1765, II, s. 181-184).²⁴

Om bardernes digtekunst handler en anden lang James Macpherson-fodnote (1765, II, s. 241-242). Han påstår, at disse professionelle sangeres stil gik af mode, så de måtte forlade de stormænds gårde, hvor de havde boet godt og haft deres rigelige underhold. Da de var en »indolent race of men« og ikke ret længe kunne leve af at underholde lægmænd med allerede kendte digte eller med slægtsregistre, måtte de finde på noget andet og »formed stories having no foundation in fact which were swallowed, in great credulity, by an ignorant multitude«. Ved talrige gentagelser voksede stoffet med fantasifulde tilføjelser, og de endte som »professed tale-makers«, der vovede sig ud i »the vildest regions of fiction and romance«. Og overraskende for Macpherson fandt de utroligt mange beundrere, hvad der bevarede deres poetiske bardesprog, så det endog overgik de prægtigste »pompous oriental fictions of the kind«.

Det tidlige personlige bekendtskab mellem James Macpherson og Hugh Blair kan være årsag til, at deres æstetiske synspunkter er sammenfaldende. Disse ses i den endelige kritiske afhandling af Hugh Blair om Ossian trykt i *The Works of Ossian*, II, 1765 (og i udgaven af 1773). Efter en komplet engelsk prosaoversættelse (1765, II, s. 320-332) af Regnar Lodbrogs *Krákumál* fra Ole Worms nylatinske gengivelse af kvadet i *RUNER seu Danica Literatura Antiquissima*, 1636, erklærer Blair de nordiske folk for »barbarous« (barbariske) med poesi, der røber »a most ferocious spirit« og er »wild, harsh, and irregular; but at the same time animated and strong« (II, s. 322). Regnar-kvadets stil i den islandske original kalder han »highly metaphorical and figured«. ²⁵ Ganske forskelligt herfra præges Ossians digtning af »the fire and the enthusiasm of the most early times, combined with an amazing degree of regularity and art«. Her er »tenderness, and even delicacy of sentiment, greatly predominant over fierceness and barbarity«. Hjerterne smelter af de blideste følelser og opløftes dog samtidig af

---

24 Disse indledende 4 sider har fyldigt fodnotestof på i alt 73 linjer i petit ved James Macpherson, mens selve Ossian-tekstens (homeriske) sammenligning kun fylder 17 linjer i brødtekst.

25 Blair har i en kort indføring til primitive folks digtning (1765, II, s. 314-315) sammenlignet den nordiske skjaldediktning med nulevende amerikanske indianerhøvdinges dristige ordgyderier for deres krigere. Også andre i århundredet har været inde herpå, fx J.G. Herder i sin opsats om Ossian-sangene i *Von deutscher Art und Kunst*, 1773 (skr. 1771), s. 15-16.

storsind, gavmildhed og sand heroisme. Det er for læserne som at komme fra en vild og gold ørken – »a savage desert«²⁶ (II, s. 333) – til en frugtbar og veldyrket landegn. Årsagen, udvikler Blair, ligger i, at oldtidens skotter var keltere, men nordboerne var teutoner eller gotere. Keltisk kultur ledes af druider (præster og filosoffer) og opbevares af barderne (digtere og historikere). Dette gennemgår Blair særdeles grundigt ved hjælp af antikke og senantikke historikere, mens han ikke gør mere ud af skandinaverne.

Hos den gamle skotske barde beundrer Blair fremstillingen af »the gravity and solemnity of a Celtic hero« (II, s. 351). Mens det ophøjede hos Homer ytrer sig i pludseligt opfarende udbrud og ildfuldhed (»fire«), fremviser Ossian en »solemn and awful grandeur« (II, s. 352) (det sidste adjektiv betyder efter konteksten »respektindgydende«). Videre kendetegnes Ossian ved at give koncise beskrivelser og at undgå abstrakte ideer og udtryk – vidtløftige gentagelser og brede omskrivninger er af det onde, hedder det med en henvisning til Qvintilians retorik og til praksis hos Tacitus (II, s. 400-401).²⁷ Blair fremhæver også Ossians referencer til »the pillars, and circles of stones, still remaining« på Orkney-øerne, kendt som tilhørende Loda/Odin (II, s. 378, fodnotetekst *). Da øerne var danske indtil 1468, er de lokale ældgamle sange på dem forskellige fra de skotske og drejer sig om besværgelser eller påkaldelser af de døde, hvilket var yndlingsemner i »the old Runic poetry« i Norden.²⁸

---

26 Enkelte ord staves sært i Ossian-teksterne; »desart« staves nu kun »desert«. Former som »supream« for »supreme«, »extream« for »extreme« og »chearfuk« for »cheerful« kan ligeledes bemærkes.

27 Blair var jo universitetsprofessor i retorik og poesi (og udgav i 1783 en fyldig samling *Lectures on Rhetoric and Belles Lettres*).

28 Blair har her en fodnote på 23 linjer i petit om nordboernes særlige runemagi (1765, II, s. 378). Thomas Percy (1729-1811) havde i 1761 hentet *Five Pieces of Runic Poetry* hos forskerne Olaus Verelius, Ole Worm, Joh. Peringskiöld, Th. Bartholin og P.H. Mallet, men ifølge et upagineret forord blev den lille bog »delayed by an accident« og udkom først i 1763. De fem islandske kvad er af Percy oversat til engelsk prosa. Det runisk-poetiske ved dem må tilskrives Ole Worms og Stephanius' fejlagtige udgiverpraksis med at trykke oldislandske kvad med runetegn, følgende teorier fra islændinge som þorlákur Skúlason og Guðmundur Andrésón, der regnede med nedskrevne kvad i runetegn, indtil Sæmundur fróði prentede den Ældre Edda ned i bogstaver. Percy skriver dog udelukkende sine fem islandsksprogede tekster med latinske bogstaver (i kursiv); kun på sit titelblad anfører han som motto 6 løsevne verslinjer i runetegn, 3 fra Egill Skallagrímssons *Höfuðlausn* og 3 fra Regnar Lodbrogs dødskvad. Percy forbinder i øvrigt (på en upagineret side efter s. 99) de britiske stencirkler med en oplysning fra Ole Worms *Monumenta Danica*, 1643, s. 38, som atter går tilbage til kirkehistorikeren Johann Adolph Cypræus: *Annales episcoporum Slesvicensium*, 1634, liber I, cap. 2. Worms runeværker 1636, 1643 og 1651 rummer også nogle instruktive træsnit af danske stenmonumenter, hvor der blandt andet ses høje stenstøtter anbragt midt i cirkler af lave sten.

Hugh Blair må dog beklage, at Ossian-digtene savner »some knowledge of a supream Being« (1765, II, s. 378). Han forsætter denne lille prædiken på næste side og fremhæver, at troen på »a divine administration of the universe« fulgt op af en »invocation of a supream Being, or at least of some superior powers who are conceived as presiding over human affairs« (II, s. 379), ledsaget af religiøse højtideligheder med bønner og udsagn om disses opfyldelse i nødssituationer, hos næsten alle digtere er det smukkeste (»chief ornaments«) i deres tekster. Og så falder dommen: »The absence of all such religious ideas from Ossian's poetry, is a sensible blank in it« (II, s. 379). Mangelen er mærkbar, netop fordi den gamle barde ellers demonstrerer evner til at levere en udformning af religiøse værdier, der ville passe fint ind i helheden. En sådan mangel indrømmer digtet selv, da Cuchullin en enkelt gang påkalder først månen og derpå »any strong spirit of heaven« (1765, I, s. 56, der nævnes af Suhm i *Om Odin* på s. 298, notetekst 7). Macpherson tilsætter her en fodnote * om stedet som »the only passage in the poem that has the appearance of religion«. Om helten med sine ord virkelig antager eksistensen af et højere himmelsk væsen eller blot mener nogle afdødes sjæle, er han dog som kommentator i tvivl om.

Således står det til med diverse fagfolks vurdering af Ossians digtning og dens baggrund, da Suhm finder ud af, at han må have den nyfundne oldskotske epik med i sin grundlæggende mytologiske monografi *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden*, 1771.

Suhms præsentation af Ossian i 1771

Suhm hæfter sig i *Om Odin* særligt ved de afsnit i Macphersons tekster, der handler om den gamle bardes gengivelse af skotsk og irsk åndetro med tilhørende kult. Kun 11 år efter det ældste Ossian-tryk på engelsk og før offentliggørelsen af danske oversættelser forsøger Suhm med tekstprøver at bedømme forskellen på irsk-skotsk hedenskab og nordisk mytologi.²⁹

---

29 En velinformeret og dækkende oversigt over tidlig dansk ossianisme står i indledningen til kunsthistorikeren Charlotte Christensens afhandling »Ossian-illustrationer i Danmark«, i *Fund og forskning i Det Kongelige Biblioteks Samlinger*, XIX, 1972 (s. 7-13, specielt s. 10-11 inklusive notetekst 10 på s. 30). Resten af hendes tekst (s. 13-29) gennemgår i kronologisk orden danske illustrationer til diverse Ossian-digte, med et udførligt noteapparat (s. 29-32). Den grundigste biografi over Suhm, Chr. Bruuns *Peter Frederik Suhm. 18. Oktober 1728 - 7. September 1898. En Levnetsbeskrivelse*, 1898, behandler *Om Odin* skuffende kort og uinteressert (s. 260-261, 271 og 288). En faghistorisk karakteristik af *Om Odin* ses i Annette Lassen: *Odin på kristent pærgament. En teksthistorisk studie*, 2011, s. 38-41.

Som dansk forsker var Suhm en undtagelse ved i sine 14 Trondhjem-år 1751-65 ved siden af oldislandsk og italiensk at have lært sig engelsk i samvær og tæt samarbejde med den norske nationalhistoriker Gerhard Schøning (1722-80).

Suhms inddragelse af Ossian på sammenlagt $7\frac{3}{4}$ side in kvarto med 47 sidehenvisninger i fodnoteniveau må være den første Ossian-undervisning, der er trykt på dansk. Den upaginerede litteraturliste forrest i *Om Odin* angiver den første samlede udgave *The Works of Ossian, the Son of Fingal*, I-II, 1765, som Suhms kilde.³⁰ Oversætter- og udgavernavnet James Macpherson fra de to binds titelblade nævnes ikke her af Suhm, men dukker dog op i hans *Odin*-bogs brødtekst to gange: midt på side 21 og nederst på side 297.³¹

Hvor Suhm på sine i alt 383 sider ellers citerer kilderne bag sin fremstilling af Odin og de andre guddomme blandet imellem hinanden med behørig fodnotesignaturer til underbygning af ræsonnementerne, står Ossianstoffet helt for sig selv på siderne 18-23 og 296-298.³² I Suhms systematik hører disse afsnit hjemme i henholdsvis »Første Bog, Første Capitel. Om *Odin* som en Gud«, § V (med margintitlen »Odins Navne«), og »Fjerde Bog, Første Capitel. Om det øvrige af den Nordiske Gudelære«, § II (med margintitlen »De Nordiskes Tanker om Siælens Udødelighed«, s. 294).³³

Suhms første og længste behandling af Ossian på 5 kvartsider tildeles kun én samlet fodnote (nr. 45, s. 18-19), der peger på 21 steder i *The Works*

30 Et optryk på grundlag af 1765-teksten udkom i 1996 som *The Poems of Ossian and Related Works*, ved Howard Gaskill (udg.), på 602 sider, med nyt videnskabeligt apparat. Suhms egen sidehenvisning i *Om Odin*, 1771, s. 193, note 13, til *The Poems of Ossian* kan forvirre, fordi Macphersons reviderede sidste samlede udgave af Ossian i 1773 bærer netop dette navn, så læsere og bogkøbere ikke kan forveksle den med den dermed forældede udgave *The Works of Ossian*, I-II, 1765. Det kunne Suhm selvsagt ikke forudse i 1771.

31 Navnet Macpherson figurerer ikke i Suhms fællesregister fra 1773.

32 I sin magisterafhandling om »Øhlenschlägers nordiske Digtning«, skrevet 1890, hæfter Ida Falbe-Hansen sig ved Suhms s. 296-298, men synes at overse s. 18-23 (*Øhlenschlägers nordiske Digtning og andre Afhandlinger*, 1921, s. 103, note 1, og 104, note 1).

33 To ubetydelige undtagelser tillader Suhm sig dog i sin »Anden Bog« af *Om Odin*. I det »Første Capitel. Om Thor«, § IX, bringer han i anledning af en nordisk kong Svarang en parentes om dette navn i Ossian (s. 157), og i »Andet Capitel. Om Freyr«, § III, indskydes ved en sætning om »*Baldur*« (s. 193) en parentes på $1\frac{1}{2}$ linje om den hvide blomst Baldersbrå, der lignes ved den skotske blomst *Cana* i Ossians »*Cath-Loda*«, hvortil en fodnote henviser. Macpherson har på sidstnævnte sted en fodnote om kvinden *Strina-dona*, hvis barm under hendes vandringer på hederne er hvidere end »the down of *Cana*«, dvs. bomuldslignende blomstertotter (dun) på en røragtig græsart i Nordens lyngklædte(!) sumpe (1765, II, s. 260).

of *Ossian*, 1765, hvortil kommer 1 henvisning til Hugh Blairs dissertation (som tillige anråbes i Suhms brødtekst på side 23).³⁴

Indledende præsenterer Suhm Ossian som »den gamle Caledoniske eller Scottiske Poet«, der levede i det 3. århundrede [e.Kr.] (s. 18). Han oplyser derpå, at Ossian kaldte Skandinavien for »Lochlin« og Odin for »Loda«, det sidste fulgt op af omskrivninger som »Loda's Strandbred« eller »det flode-rige Loda« (s. 19). Det er Snorres *Edda* (i P.H. Resens tresprogede oldislandsk-latinsk-danske udgave fra 1665, 2. del, oversigten over kenninger, under »Nøfn Odens«), der skriver, at Odins tilnavn nr. 77 (af i alt 126) er Lodinn, på oldislandsk Loðinn, på latin *pilosus* (*hirsutus*), den lodne »med det stride hår«. Eddakvadet *Völuspá* har navnet Lóðurr på en ældgammel frugtbarhedsgud (str. 18), der måske blot er en udspaltning af Odin-skikkelsen.³⁵

Videre på side 19 beretter Suhm om cirkelformede og stenmarkerede udendørs helligsteder på en af Shetlandsøerne ved navn Craca (Cracca).³⁶ Disse stenkredse, hvor også dyr og mennesker kunne ofres, hentydes der en del til i Ossian-digtene. Guder og afdøde heltes ånder viser sig og kan tale med endnu levende mennesker, når disse har anbragt sig inde i kredsene. De sidder så i »Cirkulen af *Brumo*« og taler til »Magtens Steen« – det sidste mener Suhm utvivlsomt er »Afguds-Billeder«, men *Brumo* forstår han ikke, og Macphersons fodnote (1765, I, s. 118) om, at det hentyder til religionen hos kongen af Craca, siger ham intet. At blive taget til fange, bundet og anbragt et sådant sted alene i natten med genfærdene er en krank skæbne, der overgår høvdingen Grumal fra Cona, som dog overlever og skinner ligesom en himmelsk lysstøbe derefter (sammesteds, jf. også s. 52 og 64) og vinder i fornyede kampe, der gør ham berømt. Navnet *Brumo* gentages ifølge en senere Macpherson-note (1765, II, s. 44) om et skrækindjagende sted på en af Shetlandsøerne, hvor afdødes ånder huserer i nattemørket. Suhm kan dog ikke tro, at *Brumo* er Odin, og finder, at *Brage* som navn kommer tættere på. Unægtelig rigtigt, men mytologisk en gold iagttagelse.

På sin side 19 oversætter Suhm seks linjer fra *Ossian* (1765, I, s. 213) nærmest ordret: Loda/Odin kommer »i tusinde Stormers Rusen, og spru-

---

34 Suhms fulde § V omfatter 10½ kvartsiders løbende tekst helt uden underafsnit, udstyret med i alt 18 fodnoter med litteraturhenvisninger.

35 Denne er uden nogen forbindelse til Lotherus, navnet på kong Skjolds fader, i Saxos *Gesta Danorum*, Liber I.

36 Dette Craca kan James Macpherson som kommentator ikke identificere, men foreslår, at det er en af Shetlandsøerne (1765, I, s. 64, fodnote *).

der Feltslag fra sine Øyne; han sidder paa Skyen over *Lochlin's Søe*, hans mægtige Haand er paa hans Sværd, og Vinden løfter hans flammende Lokker«. Eksemplet kan også illustrere den tætte hovedsætningsstil (paratakse), Ossian helst betjener sig af. Verbalsubstantivet »Rusen« for »the roar of« kan være en germanisme (verbet »rauschen« bruges på tysk om lyden fra trækroner i stormvejr), og »ruse« kendes på dansk i samtiden hos H.A. Brorson i en dommedagssalme (som rimord på »suse«, *Troens rare Klenodie*, 1739, nr. 251³⁷). Suhms små afvigelser fra den engelske tekst kan være idiomatiske: »seas« bliver til »Søe« og »the winds« til »Vinden«. Ånden Loda »spruder« feltslag (»battles«) fra sine øjne, hvad der gengiver engelsk »scatters«, som dog snarere betyder »(ud)spredt; udbreder«. Forskellen kan enten skyldes en (ukarakteristisk) bevidst intensivering fra Suhms side eller være en typografs fejllæsning af Suhms trykmanuskript, for i gotisk håndskrift er det alene en tøddele over et lille u, der adskiller dette fra et lille e.

Videre på side 19 refererer Suhm Ossian for at have meddelt, at kong Fingal kaldte Odin/Loda til hjælp fra »*Inis-Tore*« (en af Orkney-øerne) imod en fjendtlig konge. Landet hører under Odin, som hyldes fra »*Loda's Cirkel med den mosbegrøede Magtens Steen*« (ordret fra »the mossy stone of power«, 1765, I, s. 276). Herefter indfandt Odin sig:

En Blæst kom fra Biergene, og bar Aanden *Loda* paa sine Vinger; han kom med sin Skræk til sin Plads, og svingede sit dunkle Spyd; hans Øyne saae ud ligesom Luer i hans mørke Ansigt, og hans Røst var som en Torden, der er noget borte (Suhm, s. 19-20).³⁸

Den afsluttende ledsætning er nok for hverdags sproglig sammenholdt med Ossians »his voice is like distant thunder« (1765, I, s. 277) og kunne have været ordret oversat: »hans stemme er som fjern torden«. Fingal jager dog uforsagt Odin/Loda væk med et sværd fabrikeret af en nordisk smed ved navn Lun eller Luno (s. 279).

Hele Suhms side 20 oversætter engelsk tekst (fra 1765, I, s. 277- 279). Ordene »gloomy form« bliver til »dunstfulde Skikkelse« (hvor »Dunst«

---

37 Fodnoten om »ruse« = »braser sammen« i den tekstkritiske udgave *Hans Adolph Brorsons Samlede Skrifter*, II, 1953 (s. 330, jf. 355) ved L.J. Koch er forskellig fra forklaringen i *Ordbog over det danske Sprog*, måske vild- eller vejledt af verbet »kracht« i salmens tyske forlæg.

38 Det »dunkle« spyd hedder på engelsk »dusky« og er altså rigtigt oversat af Suhm. Charlotte Christensen (1972, s. 16) læser ordet som »dusty«, der må betyde 'støvede'.

på datidsdansk kan være lig med ”tåge” eller ”damp”). Åndens sværd er på engelsk »that meteor«, hvad Suhm kalder »det Lufttegn« (med en for-danskning fra Moth, der ikke blev gængs). Vendingen »frown on« bliver på Suhms hverdagsdansk reduceret til »see suurt paa«, hvad der svækker det aktivt truende moment. At spøgelseset Odin/Loda over for Fingals sværd »fell shapeless into air«, hedder, at dets skikkelse »svandt bort udi Luften« ligesom en »Piller af Røg« (»column of smoke«), der ved drenges kæp bortjages fra »det halv udslukte Ildstæd«. At *Inistore* »tog imod« lyden af Loda's flugt, skal gengive »shook at the sound«. Det skyldes muligvis, at Suhm læser verbet som et »thook« (dvs. took?). Den engelske 1765-udgaves lange antikvatype for et lille s i forlyd foran h, k, l og t kan faktisk nu og da være vanskelig at tyde på grund af en enkelt særligt slidt type. Fingals kæmper greb efter sejren over Odin deres »høye« spyd, som på engelsk dog er »heavy« (men måske er de tunge på grund af deres højde eller længde). Dette afsnit på over 2 kvartsider bringer således – uden anførselstegn – stort set korrekte citater på dansk af Ossians prosa, men uden ambitioner om overalt at ramme forlæggets stilistiske niveau og retorisk-poetiske rytme.

Normalt medtager Suhm ikke udgiverens fodnoter, men fra sin egen side 19 øverst gentager han dog midt og nederst på side 21 en sætning om gamle skandinaviske præsters dyrkelse af Loda's cirkler og magtens sten, som stammer fra James Macphersons fodnoteniveau.

Fra digtet »Sul-malla or Lumon: A Poem« (1765, II, s. 232) tiltales »ye dwellers of Loda!« af Suhm som »Indvaanerne af Loda«. Det drejer sig her om tre barske ånder for henholdsvis luft, skyer og vinde, *Carchur*, *Sluthmor* og *Corchtur*, navne, som hverken kan regnes for gammelskotske eller gæliske (Suhm, s. 21-22). Suhm citerer Ossians Fingal for, at Odin/Loda bebor »de Afdødes Aanders Huus«, men ræsonnerer i en parentes på egne vegne, at stedet enten kan være de hellige stenkredse eller et kongeligt palads – »eller og maaskee *Valhalla*« (s. 22, jf. 23). Dette nordisk-mythiske stednavn har Ossian dog aldrig brugt.

James Macpherson understreger, at oldtidens skotter var »less barbarous« end skandinaverne, hvad Ossian med sit kendskab til begge folkeslag (»the real manners of both nations«) klart indså (1765, II, s. 245, fodnote †). Efter at have konstateret et tab af en Ossian-tekst om Fingals forhold til nordboerne fortsætter Macpherson med denne skotske helts opdagerfærd til en helliglund i Norden. I øverste tredjedel af sin side 22 trækker Suhm på to forskellige Ossian-passager (II, 1765, s. 246 og 248) og bytter friere end før rundt på ord. Syntaksen ændres let, men alt er

stadig hjemlet på engelsk og rigtigt oversat til dansk. Han springer dog helt over de to vendinger »with foaming course« og »dreadful« om en elv (en »Strøm«). Han bevarer, at *Loda*/Odin hvilende på en »mørke-rød Skye« fremstår som en gejst, »halv dannet af en taagagtig Røg«, og at i en kreds af tre mosbegrøede sten kunne den nordiske kong *Starno* og hans søn *Swaran* om natten udspørge Odin direkte og få svar. Med overspringelse af trykside 247 i bind II af 1765-Ossian oversætter Suhm forfra om denne »dunstige« (dvs. disede) *Cruth-Loda*-Odin, der sidder øverst på klipperne »i de Afdøde Aanders Huus« omgivet af bølgende tåge (»wavy mist«), så han vanskeligt kan skelnes (1765, II, s. 248). I højre hånd har han et skjold, i venstre »den halv-seete Skiæl« (»the half-viewless shell«), altså et delvis skjult drikkebæger, og »Taget af hans skræksomme Bolig udmærkes ved Natte-Ild« (hvor verbet betyder »kendes på«). Mens svage og slappe omkomne krigere bliver mødt af Odin med et afvisende skjold som »en Skorpe af Mørkhed« (»a crust of darkness«, II, s. 249), rækker han sin »lydende Skiæl« (dvs. sit klingende bæger, »sounding shell«) frem som udmærkelse af og belønning til de tapre – kort sagt: de skåler med hinanden. Denne ossianske scene har Macpherson en vurderende fodnote * af (1765, II, s. 248): »The description of the airy hall of Loda (which is supposed to be the same with that of Odin, the deity of Scandinavia) is more picturesque and descriptive, than any in the Edda, or other works of the northern Scalders«. Jo da. Dette er det tætteste, Macpherson kommer til en skildring af Valhal, skønt han undgår navnet.

På et andet sted, siger Suhm (s. 22 nederst), har Odin som »et Skikkelse løs Lufttegn i Taagen« (en meteor uden menneskelige konturer) sendt vinde ud imod *Starno*, der ikke kan nedkæmpe *Fingal* (1765, II, s. 267). *Starnos* fader *Anrir*, som er dræbt, skal begraves og »imodtage Skiællen« (»receive the shell«) af *Loda*/Odin, før han er velkommen i gudens hal for de faldne krigere (s. 269). Her bemærker Suhm i en parentes, at »vore Forfædre troede, at de Afdøde ei komme i *Valhalla*, førend de vare begravne.«³⁹ Suhm forsætter umiddelbart: »Men at *Ossian* saa ofte melder om *Skiæl*, da er det efter Skotternes *Skikke* og *Troe*, thi vore drukke af *Horn*« (Suhm, s. 23).⁴⁰ Derpå strejfer han en anden episode (1765, II,

39 Denne forestilling udtrykkes fx i Thomas Bartholins grundige studier over årsagerne til de hedenske danskeres dødsforagt fra 1689 (s. 378-379), belagt med sidste kapitel af *Hákonar saga Góða* i *Heimskringla* og med Saxos beskrivelse af Harald Hildetands død og bisættelse efter Brávalla-slaget (Liber VII-VIII).

40 I Ossian-digtene dækker det engelske ord »horn« udelukkende (dyre)horn brugt som signalhorn i kamp (jf. Macpherson-fodnote || på 1765, I, s. 6). Dyrehorn kunne man dårligt klinge med.

s. 243-246), delvis fortalt af Macpherson i en meget lang fodnote * om en svensk prinsesse Conban-carglass, hvis faders nederlag i kamp og påfølgende død også kostede hende livet. Hun endte således i »Loda's resounding hall« (s. 271), hilst velkommen med drik og bægerklang. Endelig ligner Fingals røst Loda/Odins, »den stærke Indvaaner af Skyen« (Suhm, s. 23, jf. 1765, II, s. 277). Denne Suhms første gennemgang af nordeuropæisk oldtidsliv afrundes med endnu en erindring om Hugh Blairs oplysende omtale af »Lodas Steene og Cirkler« på Ørkenøerne (II, 1765, s. 378, fodnote *). Macpherson har tidligere haft en fodnote * om, at nordboernes Odin var den samme som skotternes Loda (1765, I, s. 276).

Herefter drejer Suhm ud af den skotske digtning, der endnu ikke var tilgængelig på dansk, og fastslår »af gandske *Ossian*« – altså ud fra 1765-udgavens 663 tekstsider på engelsk⁴¹ – at skønt de gamle skotter mente således, var der meget, som »slet ikke passer sig« sammen med nordiske forestillinger om Odin, eftersom skotterne har »læmpet« disse efter deres egen forkærlighed for tåger, skyer, bjergtoppe og monumenter gjort af klippestykker (Suhm, s. 23). »Hvad Eenekampen imellem *Loda* og *Fingal* angaaer, da haver Poeten digtet den, for derved at gjøre sin Helt desto større, og tilligemed paa en Poetisk Maade beskrive, hvorledes *Fingal* overvandt de Nordiske«, tror Suhm. Ossians fremstilling af dette optrin (I, 1765, s. 277-279) er således for Suhm snarere en subjektiv opdigtning end et historisk faktum.

Suhms anden og sidste behandling af Ossian i *Om Odin* på siderne 296-298 omfatter kun 2½ kvartside med en enkelt fodnote nr. 7, bestående af 25 sidehenvisninger til *The Works of Ossian*, 1765.⁴² Gerhard Schøning i Sorø kom efter at have læst Suhms manuskript med kritiske bemærkninger til hans Odin-studier, der tilgik vennen i København på dennes 42-års fødselsdag 18. oktober 1770. Til Suhms senere trykte sider 296-297 skrev Schøning:

Hvad som anføres af Ossian synes ej at passe sig saa særdeles vel paa Materien, i det mindste at være for vidtløftigt. Og Spørsmaal om det meste ej ere lutter poetiske Indfald, dannet i Poetens Hjerne allene. Meget deraf kan vel hentydes paa Skoternes endnu vedva-

---

41 De 19 sider med tekstprøver på gælisk af »Temora« (1765, II, s. 291-309) har Suhm næppe kunnet forstå.

42 Suhms fulde § II fylder 4 kvartsidens løbende tekst uden underafsnitsdeling, udstyret med 2 fodnoter med litteraturhenvisninger.

rende Meninger, vel ogsaa paa vore Forfædres; men det samme kan og gjøres med hvilket andet Religionssystem det og skulde være (*Suhmiana*, ved Rasmus Nyerup, 1799, s. 304).

Suhm tog sig dog ikke af denne nøgterne kommentar til sin åndehistorie.⁴³

At ånder påkaldes og arriverer i tåge og rider på vinden, gentager Suhm indledende, og James Macpherson beretter, at endnu i dag tror højlænderne »that the souls of the deceased hovered round their living friends« (1765, I, s. 14, fodnote †). Verbet betyder »svæve«, men i Suhms sprog siges utydeligere, at »de Dødes Siæle holdte sig op om deres Venner« (Suhm, s. 296). Disse svage, men normalt venlige genfærds naturhistorie beskrives på resten af side 296. »De gamle Skotter og Irrer troede ogsaa at Geister komme paa Stæder, hvor nogen kort efter skulde døe, og skreege naar Ligbegiængelsen gik forbi, og forsvunde paa Begravelses Stædet«. Når de døde viste sig,

sad de paa en mørke-rød Strøm af Ild, som kom fra deres Høye, havde Øyne af Ild, og Klæder af Damp. Deres rette Opholdssted var i deres Familie Høye, men de kunde vanke om temmelig langt der omkring. Man kunde see Stierne igiennem deres Skikkelse, og de fore frem ligesom en Vind, der suser i en Hule. Geisterne bevægede sig i Taage og rede paa Vinden.⁴⁴

Suhm får også med, at man »troede, at de Afdødes Siæle ei vare lykkelige førend Barderne havde gjort deres Liig-Sang« (»elegies«, 1765, I, s. 171). I almindelighed fandt de gamle skotter, at gode ånder af og til kunne ses om dagen »paa øde Steder«, men de onde »siælden uden om Natten, og altid udi en hesselig dunkel Skikkelse« (Suhm, s. 297).

Den brug af *The Works of Ossian*, I-II, 1765, som Suhms fodnote 7 (s. 298) signalerer, omfatter både Ossians digtning og Macphersons forklarende fodnoter. Udtalelsen om den elendige, hvis kår ikke kan forbedres, og som derfor »af Medlidenhed« kaldes i døden af sine forfædres ånder

---

43 Derimod blev »elleve tæt skrevne Blade« fra den islandskfødte embedsmand John Erichsen (1728-87) »samtligen« taget til følge i *Om Odin*, 1771 (jf. *Suhmiana*, 1799, s. 296). Suhm henviser en del gange i sin brødtekst til skreven hjælp fra professor Erichsen angående bestemte problemer. Erichsen begik siden overraskende for sine omgivelser selvmord i 1787 i en depression.

44 Ifølge Suhms fodnote 7 går denne beskrivelse især på 1765, I, s. 28 og 32-35, både brødtekst og fodnoter.

(Suhm, s. 297), er således hentet fra en lang Macpherson-fodnote † om »*the voice of the dead*«, der »*called his soul away*« (1765, II, s. 104-105). Suhm går dog ud over sit strikte Odin-teme ved at tage lidt mere med om skotternes tro og overtro i datid og nutid og har således fra litterær analyse begivet sig ind på religionshistorie og folkeminddeforskning. Til det formål benytter han blandt andet nogle historisk belærende Macpherson-forklaringer indledt af formelen »It was the opinion of the times, that« [etc.].⁴⁵

Sidste halvdel af Suhms redegørelse fra hans side 296 til midten af side 297 bygger indledende summarisk på stof fra de første 16 sidehenvisninger i hans fodnotetekst 7. Dernæst holder Suhm sig anderledes præcist til Ossians beskrivelse af helten Fingals tilstand efter døden (Suhm, s. 297 midt, svarende nærmest ordret til 1765, I, s. 359). Fingal er jo fader til den nu ældgamle blinde digter Ossian. Lidt besvær har Suhm dog med at klare den digteriske beskrivelse, som Macpherson netop her roser en barde for i en fodnote. Fingal sidder efter døden på en sky over Cona (dvs. Glen Coe, en fjeldkløft ved en udslykt vulkan i det nordvestlige Skotland ved floden Coe). Til Fingals bolig (»dwelling«) kommenterer Macpherson (stadig til 1765, I, s. 359), at de døde helte fortsætter deres jordiske herskertilværelse, hvad der må foretrækkes frem for Homers forestilling om hertes sølle lod i underverdenen (jf. *Odysseen*, 11. sang). Et »hovers over« om denne sky bliver hos Suhm til det mattere »var over«, den blå skys »curling« sider kalder han lidet anskueligt for »knudrede«, hvor »krusede« nok havde været bedre, og »beneath« om vindene under den bliver til »vare bag efter den«. En »robe« (kostbar højtidspåkledning, her af tåge til den snart døde Ossian), nedgraderes til blot en »Dragt«, og »admire the stature of the chiefs of old« bliver til »forundre sig over Størrelsen af de gamle Helte« (begge fra I, 1765, s. 370); det danske verbum »forundre« kan dog i datidigt bibelsprog betyde »beundre« (jf. Judas, v. 16).

På den øverste halvdel af side 298 konkluderer Suhm hele den skotske del af sin paragraf II i tre rationelle årsagsforklaringer. Påfaldende er for det første, at sagnene og sangene om Ossian er bevaret og husket af folk, der ernærede sig

mest af Fædrift paa store og øde Stæder, og Heder, hvor de ofte maae sove under aaben Himmel ved Vindens Susen og Vandfaldenes Brusen, hvilke Omstændigheder ere i Stand til at ophidse

---

45 1765, I, s. 14, 21, 28, 171, 177, 180; II, s. 34, 69, 104, 117, 160.

Imaginationen; en Susen i et gammelt Træe, eller imod en Klippe, bliver da i deres Indbildning til Dødens Røst.

For det andet mener de i drømme at se deres forfædres ånder og at høre »adskilligt« fra dem. Begge punkter stammer fra de sidste 23 linjer i en Macpherson-fodnote † i petit (»Temora«, 1765, II, s. 105). Bortset fra dette mener Macpherson ellers ikke, at highlanders (Suhm: »Berg-Boerne«) er mere overtroiske end de andre mennesker, de bor iblandt. For det tredje anfører Suhm Fingals tro på, at disse ånder af hans forfædre, der jo kigger »med kiærlige Øyne« (»mildly-kindled eyes«) ud ad portene fra »deres Luft-Boliger« og er klædt i lys, vil belønne ham for aldrig at have glædet sig over sine fjenders død. Men over for dem, der har været så »grumme i deres Seyervindinger«, at deres ofres begsorte elendighed (»pitch of misery«, 1765, II, s. 104, fodnote †) ikke står til at afhjælpe, fremtræder de samme slægtsånder som formørkede måner på himlen, der fjendtligt kaster rødt nattelys over deres selvglade ansigter. Beskrivelsen er lånt fra Macpherson, hvorefter den art mørke sjæle efter døden ikke indlades i heltehallen (»*the habitation of heroes*«), men bortvises til at skulle strejfe om som et bytte for enhver vind (»*to wander on all the winds*«) (»Temora«, 1765, II, s. 199, fodnote *). De bliver således reduceret til dele af den vilde skotske natur. Macpherson læser her et bevis på, at en forestilling om belønning eller straf efter døden eksisterede, allerede før kristendommen kom til Skotland. Denne konklusion udelader Suhm. I de fremdragne relativiserende årsager mærkes indflydelse fra Montesquieus tænkning i *De l'Esprit des Loix*, 1748 (med trykkeår 1749); i 1762 noterede Suhm, at dette mandigt skrevne og grundige skrift var værd at studere omhyggeligt, skønt han fandt dets tese om klimaets store indflydelse på kulturen mest betænkeligt af det hele (*Tronhiemske Samlinger. Udgivne af Philaletho* [dvs. P.F. Suhm], I, 3. Stykke, 1762, s. 230).

Hverken på sine øvrige mange sider om ånder (genii) eller om steder viet til gudsdyrkelse (henholdsvis s. 226-240 og 321-348) henviser Suhm i *Odin*-bogen 1771 til Ossian. Han har heller intet om Fingal's Cave eller »Fingals Halle« på den lille Isle of Staffa i de Indre Hebrider, fordi det først var i 1772, at den bekendte britiske naturforsker og botaniker Joseph Banks (1743-1820) navngav en katedralagtig hule med basaltsøjler af stor geologisk interesse således efter et besøg på stedet. Denne tidlige – og også nuværende! – skotske turistattraktion er en del af tidens grasserende Ossian-feber, ikke årsag til den.

Udskrevet komplet og præsenteret samlet ville de tekststeder, som modsvare Suhms notehenviisninger til Ossian, udgøre en lille, men tæt formuleret historisk skildring af irsk og skotsk oldtidsreligion. Det historiske ligger i Suhms bestræbelser på at forklare overleverede fænomener rationelt. Derved får han fremdraget både almene og specielle træk, der netop ikke står centralt hos det 17. århundredes lærde danske oldforskere: Ole Worm (1588-1654), Stephanus Johannis Stephanius (1599-1650), suppleret af Brynjólfur Sveinsson på Skálholt (1605-75), samt Thomas Bartholin Thomæ Filius (1659-90) og Árni Magnússon (1663-1730). For Suhm er Ossian-digtene en historisk og religionshistorisk oldtidskilde parallelt med oldislandske kvad og ditto sagaer (hvis pålidelighed og værdi som vidneudsagn endnu ikke var genstand for seriøse angreb fra de lærde). Hans hovedsag i disse ældste trykte linjer med direkte citater på dansk fra de engelske originaler synes at være at formidle et separat indtryk af den skotske åndetro og den for danskere fremmedartede natur, den hører hjemme i.

Bægerklang eller kraniehån?

Et enkelt træk fra Ossian og James Macpherson lever til i dag, selvom det beror på en fejltagelse. Den engelske tekst gør som allerede nævnt meget ud af diverse drikkelag i konge- og stormandshaller, hvor man fylder og tømmer »shells« (skaller; skåle; bægre) (Suhm s. 22-23). Når bægrene løftedes lystigt imod hinanden og mødtes, kalder Ossian og Macpherson dem for »sounding« og »resounding«, hvad der på Suhms dansk bliver til »lydende« (s. 22) og »gienlydende« (s. 23). »The feast is spread; the shells resound«, fortæller Ossian fx i to knappe hovedsætninger (1765, I, s. 250). De mange glade omtaler af klingende »shells« forsikrer, hvor uundværlige disse er ved festlige sammenkomster. Dog kendes den brugte drikkevare næppe, for »of what kind it was, cannot be ascertained at this distance of time«, erklærer en Macpherson-fodnote (1765, I, s. 110). En anden fodnote definerer rent ud, at »*To rejoice in the shell* is a phrase for feasting sumptuously and drinking heavily« (1765, I, s. 152), identisk med at feste overdådigt og drikke tæt. Ossian rapporterer således, at folk (»the people«) samles i en hal, bægerklang (»the sound of shells«) høres, 10 harper slås an, og 5 barder går frem og synger efter tur (1765, I, s. 350). Ossian skelner naturligvis mellem klang af »the joyful shells« (lystige skåler) og klang af »steel« (våben) i festsalen (1765, II, s. 277). Og glade festdeltagere, der forsvinder, så snart serveringen indstilles og uventet af-

løses af kamp (»war«) på liv og død, hænges ud i billedet af et bål i en ørken, der giver megen røg, men slukkes, når brændslet (en træstamme) er fortæret, så røgen forsvinder for den mindste vind (Macpherson-fodnote *, II, s. 277-278).

En sejlivet forestilling om, at vikinger både før og efter døden drak øl eller mjød af deres nedlagte fjenders kranier, opstod ved en misforstået nylatinsk oversættelse hos Ole Worm af Regnar Lodbrogs dødskvad *Krákumál* (*RUNER seu Danica Literatura Antiquissima*, 1636, s. 197-226, gentaget i 2. forøgede udgave, 1651, s. 182-207). Worm trykker alle stroferne på islandsk med runetegn, hvad der vel skal garantere for tekstens ælde, skønt ingen norrøne vers er overleveret således. Ved strofe 25 (af i alt 29) gengiver han de oldislandske verslinjer »Drekkum bjór at bragði / or bjúgvíðum hausá«⁴⁶ på nylatin som »Bibemus cerevisiam brevi / Ex concavis crateribus craniorum« (s. 222), på dansk: »vi drak kort sagt øl af kraniernes hule skåle«. Worm kommenterer derpå en bestemt glose: »Hausa crania. Sperabant Heroes se in aula Othini bibituros ex craniis eorum quos occiderant« (s. 223), på nudansk: »heltene håbede i Odins hal at kunne drikke af de faldne fjenders hovedskaller.« Altså foregår bemeldte kraniedrikning først i Valhal efter heltenes død.

B.C. Sandvig oversætter vendingen fra *Krákumál* i *Danske Sange af det ældste Tidsrum*, 1779, s. 49: »drikke / Udaf Hierne-Skaller«. Det tilsvarende engelske udtryk hedder »drinking ale out of the hollow skulls of our enemies« – dog aldrig i selve Ossian-digtene, men nok i den lærde Blairs dissertation om dem fra 1763 (s. 10, optrykt i 1765, II, s. 328 og 331 som et citat af Worm oversat til engelsk). Også Suhm tror i 1771 på denne detalje og anfører frejdigt uden nærmere forklaring, at vore fædre »plejede at drikke af deres Fienders Hoved-Skaller«, endda overtrukket med sølv (*Om Odin*, 1771, s. 348).⁴⁷ Hans fodnote 77 til side 348 røber kilden: et udførligt historisk tilbageblik og en opregning af diverse meget ældre fortilfælde i Thomas Bartholins videnskabelige storværk *Antiquitatum Danicarum de Causis Contemptæ a Danis adhuc Gentilibus Mortis Libri Tres*, 1689 (Liber II, Caput XII, s. 535 ff., især 554-558). Det drejer sig om oplysninger om skyterne hentet blandt andet hos historikerne Herodot og

---

46 Rune for rune skriver Worm her i 1636 (s. 222) og i 1651 (s. 203): »Þrikum bior að bragði / ur biugvíðum hausá«.

47 Suhm lader også i sin lille roman *De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarodd. En Fortælling ved Forfatteren af Sigrid*, [København: eget forlag], 1775, bersærken Angantyr minde om, at nordiske kongedøtre skal vindes ved sværd, og de skal drikkes til »i deres Fædres Hovedpander« (s. 48).

Livius og filosofferne Platon og Aristoteles og om langobarderne hos Paulus Diaconus. Trækket med sølvindfatning af et kraniebæger tager Bartholin fra eddakvadet *Vǫlundarkviða* (str. 40), og han paralleliserer denne kvadstrofe med to strofer fra det lange grønlandske kvad *Atlamál*, hvor Atle ved den hævnerrige Gudruns list uden at vide det har spist kødet af sine små sønner og brugt deres kranier som ølskåle (str. 82-83) (Bartholin, s. 556-557).

Bartholins vægtige lærdom fra såvel antikken som det gamle Norden har formentlig været afgørende for efterfølgere i ind- og udland, også selvom han betoner, at i Norden gælder kraniedrikningen først i Valhal efter heltens død. Men Suhms formulering »plejede at drikke« om forfædrene er en overdrivelse. Paul-Henri Mallet erklærer i *Monumens de la mythologie et de la poesie des Celtes*, 1756 (s. 144)⁴⁸ Odins runekapitel i *Hávamál* (fra Resen 1665) for »merveilleux« og »l'art magique par excellence, l'art d'opérer toute sorte de miracles«. Kraniedrikningen genfindes i hans følgende franske gengivelse af *Krákumál* (s. 153-154), og Mallet oversætter korrekt, at den for Regnar vil finde sted i Odins »Palais« og »demeure« (altså i Valhal). Forsølvningen fra Bartholin udelades.

København-islænderen Finnur Magnússon eller Finn Magnusen (1781-1847) gennemskuer dog i sin bog *Forsøg til Forklaring over nogle Steder af Ossians Digte, mest vedkommende Skandinaviens Hedenold*, først udgivet i Det skandinaviske Literaturselskabs skrifter i 1813 og derpå som selvstændig bog på 244 sider i 1814, at det sære verslinjepar i *Krákumál* hører til »de saakaldte *Kenningar* i Skaldenes Syngesprog« og var »vore Forfædres sædvanlige metaphoriske Omskrivningsmaade« (1814, s. 181). Altså oversætter Magnusen teksten til: »Snart drikke vi Øl / Af Hoveders krumme Træer (eller Væxter)«, og kenningen betyder simpelthen »*Drikkehorn*«. ⁴⁹

Den danske oldforsker Carl Christian Rafn (1795-1864) tager denne indlysende rigtige oversættelse til sig i to publikationer af Lodbrogs dødsdigt, og dermed burde gåden definitivt være gættet. Den første stod som kommentarsider til »*Krakemaal*« i 1821 i *Nordiske Kæmpe-Historier efter islandske Haandskrifter* (bind I A, s. 173-176), og sagen genoptoges

---

48 Mallets franske afhandling udkom i gunstigt forøgede udgaver 1787 og 1790.

49 I sit hovedværk *Eddalæren og dens Oprindelse*, I-IV, 1824-26, henviser Finn Magnusen en del gange til sin Ossian-afhandling 1814 uden at uddybe dens resultater. Magnusen udsendte en ny Ossian-relateret studie *Om Picternes og deres Navns Oprindelse*, på 92 sider, 1817; den omtaler ikke Ossian. De to tekster tryktes begge året før i en lærd skriftrække.

i Rafns gennemkommenterede udgivelse *Krakas Maal eller Kvad om Ragnar Lodbroks Krigsbedrifter og Heltedød*, 1826, hvor de pågældende verslinjer i strofe XXV lyder: »Ud af Hoveders Krumtræ'r / Øl vi snart skal drikke« (1826, s. 144-145). Rafn forklarer, at bøjede grene, der vokser ud og op af hovedet på en okse, angiver, at nordiske sagnhelte drak af dyrehorn.⁵⁰

Worms gamle, men unægtelig maleriske misforståelse har imidlertid vist sig svær at udrydde, især blandt ikke-fagfolk og hos senere rekommandører fra turistbranchen. Suhm bringer den dog blot henkastet langt fra sine to koncentrerede Ossian-sektioner, med tilføjelse af, at »det endnu brugelige Ord Skaal« kommer af ordet »Hoved-Skaller« (*Om Odin*, 1771, s. 348).⁵¹ Kronologi i sprogvitenskap kan være svær at håndtere, og Suhm indrømmer i en tidligere anledning i sin bog, at »Etymologier« ofte beror på »svage Grunde«, der gør dem uantagelige (Suhm, s. 38), så måske er dette mere et kvikt indfald end et forslag til et faktum.⁵²

Suhm og Ossian efter 1771

Suhms resterende forhold til Ossian fylder ikke meget. Han bruger ikke ossianske stemninger eller udtryk i sine syv dengang berømmede nordiske prosafortællinger på sammenlagt 467 tryksider: *Sigrid*, 1773; *Frode*, 1774; *Gyrithe*, 1774; *Haldan*, 1775; *De tre Venner eller Hialmar, Asbjørn og Orvarodd*, 1775; *Signe og Habor*, 1777; *Alfsol*, 1783.⁵³ Den 24-årige Rahbek dømmer ganske vist i 1784 om dem alle, at de ikke ligner anden digtning »uden Ossians mindre Stykker, som dog i Stilen afvige fra dem«, hvortil han vil lægge nogle sagaer, der dog afviger endnu mere (*Kiøbenhavnse Efterretninger om lærde Sager*, 1784, sp. 738-739). Den unge

50 Rafn anfører hæderligt nok, at nogle forgængere i tidsrummet 1769-1814 uden at vække opsigt har fremsat den rigtigere læsning »i Forbigaaende«, og bringer derpå to eksempler af mange på drikning af horn i eddakovene: *Grímnismál*, str. 36, og *Hrafnagaldur Óðins*, str. 19 (1826, s. 145-147).

51 Denne etymologiske kommentar er måske inspireret af Paulus Diaconus' sætning om, at (kranie)bæger på langobardisk hed 'scala', men på latin 'patera' (dvs. drikkeskål; citat fra Bartholin 1689, s. 556). Der synes dog at herske tvivl om, hvorvidt 'scala' er afledt af ordet 'skål' eller af tysk 'Schädel' og engelsk 'skull' (dvs. kranie).

52 I England var William Camden (1551-1623) den første oldforsker, der forsøgte at bygge på etymologier.

53 Jf. Flemming Lundgreen-Nielsen: *Den nordiske fortælling i det 18. århundrede. Bidrag til en dansk genres historie*, 1968, s. 7-49.

kritiker dementerer således sig selv to gange af lutter velvilje. Heller ingen af Suhms øvrige digteriske udfoldelser i 1770'erne i litterære kortformer som drømme, samtaler, idyller og i en enkelt lille politisk statsroman (*Euphron*, 1774, på 80 eller 94 tryksider⁵⁴) betjener sig af ossiansk sprogføring.

Det skal også lige med, at Suhm i 1779 planlagde at skrive et heltedigt om Odin i 12 bøger ud fra sin egen håndbog fra 1771 samt Resens *Edda*, 1665, og Saxo. Nogle sider herom er af Rasmus Nyerup fremdraget af Suhms bo og trykt i mindebogen *Suhmiana*, 1799, s. 451-460 (som også er 16. og sidste bind af Suhms *Samlede Skrifter* ét år efter hans død).

Suhm har dog tvivlet stærkt på, hvilken vej han skulle vælge. Hans arbejdspapirer rummer 23 henvisninger til steder om autentisk asatro i *Om Odin* og 12 til Snorres *Edda* (om Odin som indvandrer-guddom i Norden og om hans rejser i fremmede riger som Rusland og Sachsen). Der er også en enkelt henvisning til Saxos Liber XV, hvor Suhms Odin måske skal opleve eller endog deltage i Thorkel Adelfars ekspedition til Udgårdsløke under kong Gorms regimente (ifølge stikord i *Suhmiana*, 1799, s. 457). Til Danmark kommer Odin ellers som ætling af trojanerne (ifølge Snorre). Før Odin boede goterne i huler og finnerne i telte, men han »bygde først Huse og lagde Stæder an« (s. 458), således på Fyn. Odin slutter med at slå sig ned i Uppsala, hvor han rejser sit tempel. Begreberne »Fostbrødreleg« og »Ragnarok« er nævnt (s. 454 og 456), men ellers er den nordiske farvelægning sparsom: Loke er fx en upålidelig gesandt (s. 455).

I »Blandede Anmærkninger« (s. 458-460) har Suhm overvejet følgerne af forskellige digteriske muligheder. Han kunne fremstille Odin som en virkelig »Hexemester«, hvad der nok stemte med vore forfædres tro på ham og ville muliggøre »stor Foranderlighed i Fortællingerne«, men imod taler, at Ariost og Homer nok tillader »Hexerier«, men ikke hos deres »Hovedpersoner«, og noget sådant »choqverer ganske vor Tænkemaade«, altså den herskende poetik. Odin kunne alternativt ses som en, der ville indbilde omgivelserne, at han var troldmand, hvad der utvivlsomt

---

54 Forskellen skyldes et politisk dristigt afsnit med 42 regeringsregler, der kun var medtaget i en del af oplaget. Det medførte dog ikke juridiske ubehageligheder for Suhm, at myndighederne vidste om den fyldigste udgave, som han bl.a. forærede bort til ligesindede, men som ikke solgtes. Et 2. oplag i 1779 var uden reglerne. Men en tysk oversættelse fra 1776 medtog reglerne (og anmeldtes i København i 1777), og den solgtes uden indgreb fra politimesteren. Teksten blev herefter optaget i Suhms *Samlede Skrifter*, III, 1789, s. 47-118 med reglerne på s. 106-115 (jf. Chr. Bruun: *Peter Frederik Suhm*, 1898, s. 139-145).

var sandheden om ham og tilmed »kommer overens med vor nærværende Smag«; hans motiv kunne så være at indprente nordboerne »uforfærdet Mod« til at bekæmpe romerne. Men så blev helten Odin til en »Skjelm«, altså en bedrager, hvad der ville passe til en satire, men ikke i et epos; desuden kunne denne hans påtagne identitet »mageligere udtydes paa Kristus« – en lidt uklar idé. Så Suhm finder en tredje vej: »Man kunde og udelade alle Hexerier, digtede og virkelige, og lade Odin vinde alene ved Klogskab Veltalenhed Bogstaver o. s. v. og da blev det ganske fornuftigt«. Men så tabte man fordelen ved at befinde sig i så gamle tider og kunne lige så godt have valgt »et Sujet af de nyere ligesom Voltaire«.⁵⁵

En smagsprøve på 4 urimede verslinjer er metrisk uvis og aldeles u-Ossiansk, og det hele blev aldrig til mere. Nyerup kunne ikke tyde skriften i yderligere nedkradsede verslinjer og ønsker som afslutning på det lille kapitel, at Suhms ven F.D. Gräter (1768-1830) i det tyske ville læse *Suhmiana* og prøve at skrive eposset efter Suhms detaljerede forhåndsreferat, især fordi de hjemlige digtere C.H. Pram og Jens Baggesen formedelst deres »heterogene Sysseler« (s. 460) ikke kunne ventes som arvtagere. Suhms pro et contra-argumenter anno 1779 ville dog ikke i 1799 kunne føre til noget, der i mindste måde lignede Ossian eller foregreb Oehenschlägers eller Grundtvigs nordisk-mytologiske digtning i det 19. århundredes første tiår.

I Suhms meget omfattende faghistoriske forfatterskab efter *Om Odin*, 1771, har Ossian og hans figurer kun en mikroskopisk rolle. Suhm erklærer i sin fortale til *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid fra Odin til Gorm den Gamle*, IV, 1781, at eddakvadene er blevet husket og nedskrevet, eftersom de »baade ere korte og derhos paa Vers«, for derefter i en ny hovedsætning at konstatere: »Saaledes ere jo *Ossians Poemata* blevne giemte« (s. VII, gentaget som »Vers bevares let i Hukommelsen« på s. XVI), inden han fortsætter med at redegøre for ældgamle norske sange bevaret mundtligt endnu på Færøerne. Suhm går

---

55 Det hentyder til Voltaires heltedigt *Henriaden*, 1723 med revideret udgave 1728. I sine *Tronhiemske Samlinger*, II, 2. Stykke, 1762, s. 108, kaldte Suhm dette »det største som i Poë sien er gjort i Frankerige«. Voltaires satiriske epos om Jeanne d'Arc, *La Pucelle d'Orléans*, 1758, regnede Suhm derimod for gudsbespotteligt og liderligt samt affattet i mædelige vers og ditto stil (sammesteds, V, 4. Stykke, 1765, s. 300), og romanen *Candide*, 1759, fandt han ligeledes lumpen, liderlig og meget slet skrevet (sammesteds, II, 2. Stykke, 1762, s. 135). De to sidstnævnte hører i Suhms grovsortering til de dårlige eller slette bøger, der bør fravælges. Med en tilskrift i blæk i sit eget eksemplar af tidsskriftet (nu på Det Kgl. Bibliotek) har Suhm imidlertid siden indrømmet, at der dog »hersker megen Geist og Satyre« i Voltaires Jeanne d'Arc-digtning.

måske her ud fra den eneste til da trykte Ossian-tekst på gælisk (*Temora*, 1763, jf. 1765, II, s. 291-309), for i Macphersons engelske oversættelser ligner digtene ikke edda- eller skjaldekvad og er hverken kortfattede eller versificerede.⁵⁶

Suhms følgende egentlige *Historie af Danmark, fra de ældste Tider til Aar 803*, I, 1782, har på få tryksider et væld af henvisninger i meget lange fodnoter (s. 94-96 og 145-147, henholdsvis 59 og 26 linjer i petit) til skotske gude-, person- og stednavne i 1765-Ossian.⁵⁷ På fodnoteniveau nævner Suhm faktisk Macpherson hele to gange for dennes moderne kommentarer (s. 96). Ellers fremhæver Suhm for det første, at figureerne og landskaberne i det gamle Skotland er »paa den uefterligneligste Maade besiungne« (s. 96) af Ossian. For det andet gentager hans beretning i samme bind om drabet på Helge Hundingsbane i 420 e.Kr. og hans valkyrie-hustru Sigruns følgende død af sorg den høje vurdering af skotten: »Alt dette sidste om-siunges i det andet Qvæde om *Helge Hundingsbane* paa en fortreffelig og Ossiansk Maade« (s. 196). Suhms fodnote 78 hertil peger dog kun på den »utrøkte *Sæmundi Edda*« og præciserer ikke, hvilke greb i eddakvadet der kan regnes for ossianske.⁵⁸

I sin reelle Danmarkshistorie 1782 ff. medtager Suhm Ossians skikkelser parallelt med Saxos, men han er udelukkende interesseret i deres konkrete data, deres slægtskaber og ægteskaber, deres valg af alliancer

---

56 I sin *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, I, 1774, røber Suhm i øvrigt kendskab til sagnet om spædbarnet, der hvilende på et kornneg kom alene på et skib til Norden og blev valgt til dansk konge: »Overalt er dette Stykke om *Sceaf* uden Tvil Levning af et *Poema*« hos »Engellænderne« (s. 515). Grundtvig, der i sin Aarhus-skoletid 1798-1800 læste i Suhms *Odin*-bog, genfandt senere dette træk i begyndelsen af Beowulfskvadet, hvis angelsaksiske tekst publiceret i København i 1815 han udgav i en dansk gendigtning i 1820, som blev den første version på et nyeuropæisk sprog.

57 Suhm synes ikke at have beskæftiget sig med 1773-udgaven af Ossian.

58 B.C. Sandvig har et tilløb til en definition af det Ossianske, når han kalder *Hrafnagaldr Óðins* for »det skønneste, blomsterrigeste, ildfuldste Stykke«, der er »en *Ossian* fuldkommen værdigt«, men også »saa mørkt og indviklet«, at han anser det for »lutter usammenhængende Stæder, som en Elsker af Digtkunsten har excerperet af et større Digt, som nu ikke mere er til«, kort sagt »lutter Fragmenter« (*Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda*, 1783, s. 4r-v). I en videre indledning i 1785-hæftet lover Sandvig i næste hæfte nærmere besked om *Hrafnagaldr*, »hvis Forfatter jeg troer at have hørt noget af *Ossian*, af hvilken jeg synes her at kiende nogle Træk igien« (s. 176). Men Sandvig døde i marts 1786 som knap 34-årig uden at have realiseret dette. Den næste Ossian-karakteristik kom med Oehlenschlägers prisafhandling i *Minerva* 1801, der atter afsatte synlige træk i hans forliste ungdomsroman *Erik og Roller*, 1801-02, trykt posthumt som fragment ved Viggo Bierring i 1897 og genudgivet i lidt fyldigere skikkelse i 1987 efter begge de bevarede korrekturtryk.

eller fjendeforhold, altså det faktiske og historiske ved dem i meget kort begreb. Deres religion, moral og poesi med åndetro og åndekult kommer ikke længere i betragtning. Derimod kan han godt i sin brødtekst i 1782 kommentere, at stedsnavnet »Svarans Høi« (s. 195) er opkaldt efter en Ossian-helt. Denne asketiske soberhed vidner om en genrebevidst holdning hos Suhm.

I bind IX af Suhms *Samlede Skrifter* (1792, s. 3-112) optoges hans mundtlige oplæg fra 1763 og trykt 1765 i Videnskabernes Selskab om de værste problemer ved at skulle skrive »den gamle Danske og Norske Historie«. Ordet Druider optræder stadig om runekendere s. 45 i en henvisning til et utrykt håndskrift fra Hans Grams bo (jf. Suhm 1765, s. 20-21), og en beklagelse af de to Gallehus-guldhorns utolkelighed er atter med s. 64 (s. 28). Førstetrykket fra 1765 omtalte ikke Ossian, men Suhm har i 1792-optrykket indsat følgende nye afsnit (imellem omtalen af det fordærvede norske sprog på Orkney-øerne og den følgende redegørelse for det mesechitiske sprog):

Det galiske og skotske Sprog eier endnu mange indenlandske Digte under Ossians Navn, dem Macpherson har udgivet paa Engelsk, men som man med det første kan vente i deres Originalsprog. Da de ere fra det tredje Aarhundrede, og nogle deraf ere bevarede ved Tradition Aarhundreder igiennem, saa opvekker dette en god Formodning for vore Skaldesanges Alder, og giver Traditionens Paalidelighed en stor Vegt, dog med tilbørlige Indskrenkninger (SS IX, s. 25).⁵⁹

Ægtheden af Ossians epik betvivles ikke, og dette er Suhms allersidste ord om sagen.

Efter århundredskiftet kom Oehlenschläger og Grundtvig også i deres egne poetiske begynderforsøg ind på Suhms *Odin*-bog fra 1771 og dermed i forbigående på Ossian. Ingen af de to gjorde Ossian til en grundtone i deres forfatterskab. Den purunge Oehlenschläger accepterede på tryk Ossians historiske ægthed, mens Grundtvig i da utrykte dagbogsnotitser (1806-07) afviste striden om Ossians historiske autenticitet som uinteressant og foretrak »fra en højere Synspunkt« at finde ud af, om digtningerne er sand poesi eller ej. Ved det udtryk forstår Grundtvig, at en højere ånd

---

⁵⁹ At dette afsnit er nyt og tilsat, tilkendegives ikke i 1792 af redaktøren og forlæggeren Simon Poulsen.

lever og bevæger sig i dem, hvad han lidt tidligere er vænnet til fra læsning af Schillers æstetik og af Schillers og Goethes lyrik.⁶⁰

En ud klingende fase i historikernes holdning til denne formodede ældre nordeuropæiske epik er valget af mottoer hos C.C. Rafn, grundlægger af Det nordiske Oldskriftsselskab i 1825, i hans trebindsudgave af oldislandsk sagalitteratur på dansk, *Nordiske Kæmpe-Historier*, 1821-26. Rafn bruger de første 9 verslinjer af 1. Sang fra Grundtvigs danske *Beowulf*-oversættelse 1820 til sit bind I, 1821. De går ud på, at kong Skjold og hans æt fra ældgamle dage har hersket i »Old-Dane-Vang« med kampklart sværd i bælte som meldt i både historien (»Sage«) og i digtning (»Sang«) (s. 1). I bind II, 1823, citerer Rafn *Nibelungenlied*, 28. Abenteuer, strofe 4, hvor burgunderne modtages af Kriemhild, Siegfrieds enke, der nu er gift med hunnernes kong Etzel (Atle). Her beder burgundernes førende helt Tronje Hagen (som har dræbt Siegfried og tilegnet sig Nibelungenskatte) sine krigere gå hunnerne i møde og hilse dem tilbørligt. Rafn citerer teksten på oldhøjtysk.⁶¹ Endelig bringer Rafn i sit bind III A, 1824, et citat fra *Cuchullin* i *The Works of Ossian* (1765, I, s. 14-15), hvor denne ønsker, at sjæle af afdøde helte vil svæve på skyer om og over ham for at vise deres krigslyst, så hans sjæl bliver stærk i farer og hans arm en torden. Den samme Rafns versioner af *Ragnar Lodbroks Saga*, *Krakemaal*, *Fortælling om Norna-Gest*, og *Brudstykke om dansk-norske Konger*, 1822, har på bagsiden af titelbladet et citat af Fingal, der skuer heltesjæle opflammet ved mindet om oldtids krige og henfarne slægters id (jf. 1765, I, s. 7). Rafns separate oversættelse af *Krakas Maal eller Kvad om Ragnar Lodbroks Krigsbedrifter og Heltedød*, 1826, har (ligeledes bag på titelbladet) et Ossian-citat om den glæde, som »lig en susende Vind« kommer over kongens sjæl, når han mindes »Oldtids Slag« (jf. 1765, II, s. 74).

Og derefter glider Ossian i stilhed ud af Danmarkshistorien, men forbliver i litteraturhistorien, om end ikke længere i det første geled, som den gamle barde så tit hylder i de digte, han tillægges.

---

60 *N.F.S. Grundtvigs Dag- og Udtogsbøger* ved Gustav Albeck, 1979, I, s. 391 og II, s. 176-177, samt I, s. 272-273, og II, s. 162. Steffens skal i en utrykt københavnerforelæsning have nægtet Ossian digternavn og set ham som »en Potenz Sentimentaliteten selv havde skabt sig« (Grundtvigs referat). Det bør bemærkes, at ordet sentimentalitet dengang snarest angav en ideel og derfor ønskværdig følsomhed og først senere i det 19. århundrede kom til at betyde beregnet og beregnende føleri.

61 *Nibelungenlied* tryktes første gang på oldhøjtysk i 1757 ved J.J. Bodmer (i et uddrag), dernæst komplet ved C.H. Myller i 1782 og omsat til nytysk prosa i 1814 af August Zeune.

Udklang

Suhm efterlod sig fyldige manuskripter til den kolossale danmarkshistorie, han som knap 70-årig i 1798 døde fra at føre op til oldenborgernes komme med Christian I i 1448, det slutpunkt, han selv havde fastsat. 14 velvoksne bind – med register/registre bagerst i hvert, men uden et fællesregister – bragte ham op til dronning Margrete i år 1400. Han nåede selv at stå for 7 bind (1782-1800). Det sidste af dem måtte dog udkomme posthumt. Det var nemlig redigeret og trykt færdigt i 1795, da manuskriptet og hele oplaget undtagen ét eksemplar af trykket tilintetgjordes under Københavns brand i juni dette år. Det måtte så sættes og trykkes en gang til. I et udateret forord i bind VII signeret af Suhm nævnes denne fatalitet, men ingen andre udgivere. Resten blev 1806 ff. trykt i kraft af Abraham Kalls og Rasmus Nyerups tålmodige tydinge af hans efterladte manuskripter, der gik til dronning Margrete i år 1400. Det 14. og sidste bind forelå i 1828, 30-året for Suhms død. Kall døde i 1821 og Nyerup i 1829.

Suhms bedrift var formidabel,⁶² men hvor mange brugere har mon nogensinde læst teksten helt og holdent? Trods Suhms livslange gode ry blev værket hurtigt regnet for uhjælpeligt fagligt forældet, fordi han ikke arbejdede og ræsonnerede kildekritisk. Suhms *Om Odin*, 1771, blev aldrig optrykt og var længe efterspurgt, men endte ikke som grundsten for det 19. århundredes udforskning af nordisk mytologi.

Litteratur

Ossian

(kronologisk efter trykkeår)

Fragments of Ancient Poetry, Collected in the Highlands of Scotland, and Translated from the Galic or Erse Language, Edinburgh: G. Hamilton & J. Balfour, 1760.

Fingal, An Ancient Epic Poem In Six Books: Together with Several Other Poems, composed by Ossian the Son of Fingal, London: T. Becket & P.A. De Hondt, 1762.

Temora, An Ancient Epic Poem In Eight Books, Together with several other Poems, composed by Ossian, the Son of Fingal, London: T. Becket & P.A. De Hondt, 1763.

The Works of Ossian, the Son of Fingal, I-II, London: T. Becket & P.A. De Hondt 1765.

The Poems of Ossian and Related Works, ved Howard Gaskill (udg.), Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996 [ny tekstkritisk udgave af 1765-trykket].

---

62 Suhm er forbavsende velrepræsenteret på internettet med komplette gengivelser af de mange digre bind, som jo alle er på dansk og trykt i en fraktsats, der ikke altid umiddelbart muliggør elektronisk søgning.

- The Poems of Ossian. A new Edition, Carefully corrected, and greatly improved*, I-II, London: J.H. Strahan & T. Becket, 1773.
- Ossians Digte*, ved Andr. Chr. Alstrup (overs.), København, I-II, 1790-91.
- The Poems of Ossian, in the Original Gaelic, with a Literal Translation into Latin by the late Robert Macfarlan, A.M. together with a Dissertation on the Authenticity of the Poems, by Sir John Sinclair; Bart.*, London: G. and W. Nicol, 1807.
- Ossians Digte*, ved Steen Steensen Blicher (overs.), København: Reitz's Forlag, I-II, 1807-09.
- Digte af Ossian*, ved F.L. Mynster (overs.): København: Andr. Fred. Høst, 1850; 2. udg. 1876.

Andet

(alfabetisk efter forfatternavn)

- Bartholin Thomæ Filius, Thomas: *Antiquitatum Danicarum de causis contemptæ a Danis adhuc gentilibus mortis Libri Tres ex vetustis codicibus & monumentis hactenus ineditis congesti*, København: Joh. Phil. Bockenhoffer, 1689.
- [Blair, Hugh] *A Critical Dissertation on the Poems of Ossian, the Son of Fingal*, London: T. Becket & P. A. De Hondt, 1763.
- Brorson, Hans Adolph: *Samlede Skrifter*, ved L.J. Koch, København: O. Lohses Forlags Efterf., II, 1953.
- Bruun, Chr.: *Peter Frederik Suhm. 18. Oktober 1728 - 7. September 1898. En Levnetsbeskrivelse*, København: G. E. C. Gad, 1898.
- Bruun, Conrad Malthe: *Poetiske Forsøg*, København: K.H. Seidelin, II, 1798.
- Camden, William: *Britannia*, London: Ralph Newbery, 1586.
- Camden, William: *Anglica*, Frankfurt: Claudius Marnius og arvinger til Johann Aubrius, 1603.
- Camden, William: *Remaines of a Greater Worke, Concerning Britaine*, London: Simon Waterson 1605, optr. 1614.
- Celenza, Anna Harwell: ' »Efterklange af Ossian«. The Reception of James Macpherson's Poems of Ossian in Danish Literature, Art and Music', *Scandinavian Studies* 70, 1998, s. 359-396.
- Chriemhilden Rache, und die Klage; zwey Heldengedichte aus dem schwaebischen Zeitpuncte samt Fragmenten Aus dem Gedichte von den Nibelungen und aus dem Josaphat*, [udg. af J.J. Bodmer], Zürich: Orell und Comp., 1757.
- Christensen, Charlotte: »Ossian-illustrationer i Danmark«, i *Fund og forskning i Det Kongelige Biblioteks Samlinger*, København: Det Kongelige Bibliotek, XIX, 1972, s. 7-32.
- Det almindelige Danske Bibliothek. Et Maanedes-Skrift*, 1778.
- Edda. Islandorum An. Chr. M.CC.XV Islandice. Conscripta per Snorronem. Sturlæ Islandiæ*, ved P. H. Resen, København: Henricus Gödianus, 1665.
- Ellekilde, Hans: »Historikeren Peter Frederik Suhm«, *Søllerødbogen 1957*, III. række, hefte 3, Søllerød: Mogens Funchs boghandel, 1957, s. 129-139.

- Ewald, Johannes: *Samlede Skrifter*, ved Hans Brix m.fl., København: Gyldendal, I-VI, 1914-24. [forkortet SS]
- Falbe-Hansen, Ida: *Øhlenschlägers nordiske Digtning og andre Afhandlinger*, København: Aschehoug, 1921.
- Grundtvig, N.F.S.: *Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Rtim*, København: Andreas Seidelin, 1820.
- Herder, J.G.: *Von deutscher Art und Kunst. Einige fliegende Blätter*, Hamburg: Bode, 1773.
- Innes, Thomas: *A Critical Essay on the Ancient Inhabitants of the Northern Parts of Britain, or Scotland, Containing an Account of the Romans, of the Britains Betwixt the Walls, of the Caledonians or Picts, and Particularly of the Scots*, London: William Innys, 1729, I-II.
- Johnson, Samuel: *A Journey to the Western Islands of Scotland*, London: W. Strahan & T. Cadell, 1775.
- Lassen, Annette: *Odin på kristent pergament. En teksthistorisk studie*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2011.
- Leland, John: *Joannis Lelandi antiquarii de rebus Britannicis collectanea*, ved Thomas Hearne (udg.), Oxford, 1715.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming: *Den nordiske fortælling i det 18. århundrede. Bidrag til en dansk genres historie*, København: G. E. C. Gads Forlag, 1968, s. 7-49.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming: »Mulm og Skræk og Kamp og Død. Johs. Ewalds 'Rolf Krage'«, i *Danske Studier*, 1969, s. 5-19.
- Macpherson, John: *Critical Dissertations on the Origin, Antiquities, Language, Government, Manners, and Religion, of the Antient Caledonians, their Posterity, the Picts, and British and Irish Scots*, Dublin: Boulter Grieson, 1768.
- Magnusen, Finn: *Forsøg til Forklaring over nogle Steder af Ossians Digte, mest vedkommende Skandinaviens Hedenold*, København: Andreas Seidelin, 1814.
- Magnusen, Finn: *Om Picternes og deres Navns Oprindelse*, København: C. Græbe, 1817.
- Martin, Martin: *A Description of the Western Islands of Scotland*, 2. udgave, London: Andrew Bell, 1716.
- Mallet, Paul-Henri: *Monumens de la mythologie et de la poesie des Celtes Et particulièrement des anciens Scandinaves*, København: Claude Philibert, 1756.
- Matthaeus Paris Monachi Albarensis Angeli: *Chronica Major*, ved William Watts, London: A. Mearne, 1683-86.
- Montesquieu: *De l'Esprit des Loix*, Genève: Barrillot & Fils, 1749 (udkom dog 1748).
- Møller, Per Stig: *Malte-Bruns litterære kritik og dens plads i transformationsprocessen mellem klassicisme og romantik i fransk litteraturhistorie 1800-1826*, København: Munksgaard, 1973.
- N.F.S. Grundtvigs *Dag- og Udtogsbøger*, ved Gustav Albeck (udg.), København, Det danske Sprog- og Litteraturselskab & C. A. Reitzels Boghandel, I-II, 1979.
- O'Conor, Charles: »Some Remarks on Mr. Mac Pherson's Translation of Fingal and Temora« i *Dissertations on the Ancient History of Ireland*, 2. forøgede udgave, Dublin: G. Faulkner, 1766.

- Percy, Thomas: *Five Pieces of Runic Poetry Translated from the Islandic Language*, London: R. og J. Dodsley, 1763.
- Pram, C.H.: *Udvalgte digteriske Arbejder*, ved K.L. Rahbek, København: J. Hostrup Schultz, I-VI, 1824-29.
- Rafn, C.C.: *Nordiske Kæmpe-Historier efter islandske Haandskrifter*, København; J.H. Schultz, I-III, 1821, 1823, 1824-26.
- Rafn, C.C.: *Ragnar Lodbroks Saga, Krakemaal, Fortælling om Norna-Gest, og Brudstykke om dansk-norske Konger*, København: Forfatterens Forlag, 1822.
- Rafn, Carl Christian: *Krakas Maal eller Kvad om Ragnar Lodbroks Krigsbedrifter og Heltedød*, København: J.H. Schultz, 1826.
- Resen, P.H., se *Edda*.
- Roos, Carl: »Øhlenschläger og Ossian. Til forklaring af et sted i Guldhornene«, i *Danske Studier*, 1951, s. 71-80 (med kort tilføjelse i årgang 1952, s. 127-129).
- Samling af Oversættelser i Prosa til Nytte og Fornøielse*, ved C.H. Pram og Ditlov Flindt Staal, København: Christen Prams Forlag, I, 1788.
- [Sandvig, B.C.]: *Danske Sange af det ældste Tidsrum, indeholdende blant andet nogle Danske og Norske Kongers Bedrifter. Af det gamle Sprog oversatte*, København: A.H. Godiches Efterleverskes Forlag, 1779.
- Schöning, Gerhard: *Norges Riiges Historie. Første Deel, indeholdende Riigets ældste Historie fra dets Begyndelse til Harald Haarfagers Tiider*, Sorø: H. Mumme og Faber, 1771.
- Stukeley, William: *Itinerarium Curiosum. Or, An Account of the Antiquity and Remarkable Curiosities In Nature or Art. Observed in Travels thro' Great Brittan*, London: William Stukeley, 1724.
- Suhm, P.F.: »Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Historie«, i *Skrifter, som udi det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1761, 1762, 1763 og 1764*, København: Det Kongelige Wäysenhuus, IX, 1765, s. 1-50.
- Suhm, P.F.: *Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed, som en Indledning til de Nordiske Folkes i Særdeleshed*, København: Brødrene Berling, 1769.
- Suhm, P.F.: *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden*, København: Brødrene Berling, 1771.
- Suhm, P.F.: *Historie om de fra Norden Udvandrede Folk*, II, København: Brødrene Berling, 1773.
- Suhm, P.F.: *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, København: Brødrene Berling, I, 1774.
- [Suhm, P.F.]: *De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarodd. En Fortælling ved Forfatteren af Sigrid*, [København: eget forlag], 1775.
- Suhm, P.F.: *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, København: Brødrene Berling, IV, 1781.
- Suhm, P.F.: *Historie af Danmark, fra de ældste Tider til Aar 803*, København: Brødrene Berling, I, 1782.
- Suhm, P.F.: *Samlede Skrifter*, København: S. Poulsens Forlag, I-XVI, 1788-99.

- Suhmiana*, ved Rasmus Nyerup (udg.) = *Peter Friderich Suhms samlede Skrifter*, XVI, København: S. Poulsens Forlag, 1799.
- Tronhiemske Samlinger. Udgivne af Philaletho* [dvs. P.F. Suhm], Tronhiem: Jens Christensen Winding, I-V, 1761-65.
- Worm, Ole: *RUNER Seu Danica Literatura Antiquissima, Vulgò Gothica dicta*, København: Melchior Martzan & Georg Holst, 1636, forøget 2. udgave København, 1651.
- Oehlenschläger, Adam: *Forsøg til Besvarelse af det ved Kiøbenhavns Universitet fremsatte Prüsspørmaal: »Var det gavnligt for Nordens skønne Litteratur, om den gamle nordiske Mythologie blev indført og almindelig antaget, istedet for den Grædske?«* i *Minerva* for marts 1801, s. 272-297.
- Oehlenschläger, Adam: *Erik og Roller. En hidtil utrykt Fortælling*, ved Viggo Biering (udg.), København: Det Nordiske Forlag, Bogforlaget Ernst Bojesen, u.å. [1897].
- Oehlenschläger, Adam: »Erik og Roller«, i: *Adam Oehlenschläger Prosa, et udvalg* ved Flemming Lundgreen-Nielsen og Mogens Løj (udg.), København: Oehlenschläger Selskabet, 1987, s. 17-146.